

ŞCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea de Litere

Noémi TUDOR (URETU)

**Umorul etnic transilvănean.
O perspectivă lingvistică
Transylvanian ethnic humour.
A linguistic perspective**

REZUMAT

Conducător ştiinţific

Prof. dr. Răzvan Georgian SĂFTOIU

BRAŞOV, 2024

	Pg. Rez.	Pag. teză
Lista tabelelor și a figurilor	-	9
Rezumat	-	10
Abstract	-	12
Mulțumiri	-	14
Introducere	8	19
Capitolul 1. Umorel etnic – o perspectivă lingvistică	14	25
1. Ce este umorul?	-	25
2. Etnic – o definiere a conceptului	-	28
3. Teorii aplicate umorului (etnic)	-	29
3.1 Teorii nelingvistice ale umorului	-	31
3.1.1 Teoria superiorității	-	32
3.1.2 Teorii ale incongruenței	-	32
3.1.3 Teoria eliberării	-	34
3.2 Teorii lingvistice ale umorului	-	35
3.2.1 Teoria semantică a umorului bazată pe scenarii (SSTH)	-	35
3.2.2 Teoria generală a umorului verbal (GTVH)	-	40
3.2.3 Teoria semantic-ontologică a umorului (OSTH)	-	42
3.3 Teorii pragmatice	-	43
3.3.1 Teoria relevanței și umorul	-	44
3.3.2 Teoria incongruenței din perspectiva pragmaticii cognitive	-	48
3.3.3 Modelul Cercurilor Secante (MCS)	-	51
4. Concluzii	-	52
Capitolul 2. Cercetări în domeniul umorului etnic în Europa (de Est)	15	54
1. O privire de ansamblu	-	54
2. Estonia și Belarus	-	57
3. Polonia	-	58
4. Bulgaria	-	59
5. Macedonia de Nord	-	60
6. România	-	62
7. Concluzii	-	67
Capitolul 3. Considerente metodologice	17	69
1. Concepte fundamentale în studiul umorului etnic	-	69
1.1 Fenomenul etnic și realizările lui (etnicitatea, grupul etnic și identitatea etnică)	-	69
1.2 Grup central/grup dominant/noi vs grup periferic/grup dominat/ceilalți vs grup țintă	-	74

1.3 Scenariul etnic/stereotipul	-	75
2. Glumele etnice	-	78
3. Întrebările cercetării	-	83
4. Corpus	-	84
5. Aspecte analitice	-	85
Capitolul 4. Scenarii etnice în discursul umoristic transilvănean. <i>Glumele cu țigani</i>	21	91
1. Romii – Aspecte demografice, istorice și socioculturale	-	91
2. Glumele <i>cu țigani</i>	-	99
2.1 (Lipsa de) educație	-	100
2.2 Necinste: furtul, cerșetoria, minciuna, necinstea generală	-	104
2.2.1 Furt	-	105
2.2.2 Cerșetorie	-	108
2.2.3 Minciună	-	109
2.2.4 Necinste generală	-	110
2.3 Prostie	-	111
2.4 Murdărie	-	114
2.5 Familie numeroasă: copilul nedorit	-	115
2.6 Trăsături fizice: <i>negrul</i> /ca stereotip	-	117
2.7 Drepturile <i>țiganilor</i>	-	118
2.8 Obsesia față de metale	-	120
2.9 Sărăcie	-	121
2.10 Non-sărăcie: bogatul	-	123
2.11 Violență	-	124
2.12 Discriminare/rasism	-	125
2.13 Asemănări	-	127
2.14 Limbă	-	129
3. Concluzii	-	131
Capitolul 5. Scenarii etnice în discursul umoristic transilvănean. <i>Glumele cu unguri/maghiari/secui și cu români</i>	24	135
1. Maghiarii/ungurii/secuii – aspecte demografice, istorice și socioculturale	-	135
2. Glumele <i>cu unguri/maghiari/secui și cu români</i>	-	140
2.1 Istoria Transilvaniei	-	141
2.1.1 Din perspectivă românească	-	142
2.1.2 Din perspectivă maghiară	-	146
2.2 Autonomia Ținutului Secuiesc	-	153
2.2.1 Din perspectivă românească	-	154
2.2.2 Din perspectivă maghiară	-	155
2.3 Agresiune și discriminare	-	157

2.3.1 Din perspectivă românească	-	157
2.3.1.1 Fără o dimensiune politică	-	157
2.3.1.2 Cu o dimensiune politică	-	162
2.3.2 Din perspectivă maghiară	-	163
2.3.2.1 Fără o dimensiune politică	-	163
2.3.2.2 Cu o dimensiune politică	-	165
2.4 Apartenență etnică și de stat	-	166
2.4.1 Din perspectivă românească	-	167
2.4.2 Din perspectivă maghiară	-	171
2.5 Uzul limbii	-	172
2.5.1 Din perspectivă românească	-	173
2.5.2 Din perspectivă maghiară	-	177
2.6 Prietenia româno-maghiară	-	181
2.6.1 Din perspectivă românească	-	181
2.6.2 Din perspectivă maghiară	-	183
2.7 Gastronomie	-	184
2.7.1 Din perspectivă românească	-	184
2.7.2 Din perspectivă maghiară	-	184
2.8 Alte teme	-	185
2.8.1 Politică: din perspectivă românească	-	185
2.8.2 Jigniri: din perspectivă românească	-	186
3. Concluzii	-	186
Capitolul 6. Glumele interetnice: reflectarea relațiilor interetnice în glume	26	189
1. Cazul glumelor <i>cu țigani</i>	26	189
1.1 Cum este numită minoritatea romă în glume?	27	190
1.2 Relații interetnice în glumele <i>cu țigani</i>	28	195
1.2.1 Prin interpretare explicită, portretizare prin etnonim	-	196
1.2.2 Prin interpretare explicită susținută de MCS: interpretarea enunțului	-	197
1.2.2.1 Prin informații lexicale	-	197
1.2.2.2 Prin informații gramaticale	-	198
1.2.3 Prin interpretare implicită	-	199
2. Cazul glumelor <i>cu unguri/maghiari/secui și cu români</i>	30	201
2.1 Cum este numită minoritatea maghiară în glume?	30	201
2.2 Relații interetnice în glumele <i>cu unguri/maghiari/secui și cu români</i>	30	201
2.2.1 Prin interpretare explicită, portretizare prin etnonim	-	202
2.2.2 Prin interpretare explicită susținută de MCS: interpretarea enunțului	-	202
2.2.2.1 Prin informații lexicale	-	203
2.2.2.2 Prin informații gramaticale	-	204
2.2.3 Prin interpretare implicită	-	204

2.2.3.1 Prin interpretare implicită, portretizare prin etnonim	-	204
2.2.3.2 Prin utilizarea numelor proprii	-	205
2.2.3.3 Implicit: decodare prin accesarea informațiilor din cadrul cultural	-	206
3. Teme/stereotipuri comune în glumele <i>cu țigani</i> , <i>cu unguri/maghiari/secui</i> și <i>cu români</i>	32	208
4. Concluzii	-	214
Considerații finale	34	216
1. Teme și stereotipuri în glumele etnice	35	217
2. Cadrul cultural în glumele etnice transilvănene	37	219
3. O viziune pragmatică asupra stereotipurilor	39	221
4. Perspective asupra terminologiei	40	223
5. Limitări și perspective viitoare de analiză	41	224
Bibliografie	42	225
Anexa 1. Corpus (1) Glume <i>cu țigani</i>	-	240
Anexa 2. Corpus (2) Glume <i>cu unguri/maghiari/secui</i> și <i>cu români</i>	-	258
Anexa 3. MCS în glumele <i>cu țigani</i>	-	285
Anexa 4. MCS în glumele <i>cu unguri/maghiari/secui</i> și <i>cu români</i>	-	288
Lista publicațiilor	-	291
Lista conferințelor	-	292
Declarație de originalitate		

„Acum este timpul perfect să analizăm o literatură a glumelor din folclorul post-socialist în Europa estică și centrală și să comparăm rezultatele cu glumele ce aparțin unor democrații bine stabilite ale Europei de Vest.”¹(t.n.) (Laineste 2009, 31)²

---

¹ *Now is the perfect time to analyse post-socialist jokelore in Eastern and Central Europe and to compare the results to the jokes of the well-established democracies of Western Europe* (Laineste 2009, 31).

² Deși este o idee lansată cu mai bine de un deceniu în urmă, deoarece umorul etnic românesc a fost vizat de prea puține cercetări, consider că acest citat relevă nișa pe care lucrarea de față și-a găsit-o în cartografierea umorului etnic românesc și în ilustrarea specificului acestuia.

INTRODUCERE

Umorul etnic. Umorul etnic reprezintă un fenomen răspândit în toată lumea. Cercetarea acestuia a devenit și ea cunoscută începând cu anii '70-'80, în secolul XX, fenomenul fiind investigat din perspective diverse.

Studiul umorului etnic în spațiul românesc reprezintă un domeniu vag abordat de cercetările lingvistice, cel puțin din perspectivă cantitativă. Popescu (2011) a analizat glumele etnice românești popularizate pe internet din perspectiva țintelor (*maghiari și romi*) și a celor mai frecvente scenarii etnice asociate cu aceștia. Rus (2022) a abordat umorul etnic din perspectivă psiho-sociolingvistică, dialectală și etnografică, așa cum este reflectat în bocete, urături, chiuituri și orații de nuntă, elemente ce constituie „patrimoniul cultural al oamenilor de la sat” (Rus 2022, 13). Cu excepția acestor lucrări, din literatura de specialitate românească lipsesc abordările ce vizează în mod direct umorul etnic.

Transilvania. Transilvania este o regiune a României, recunoscută pentru un patrimoniu cultural eterogen datorită substratului autohton care conține influențe aduse de către minoritățile etnice care locuiesc în zonă.

În sens larg, Transilvania este localizată în partea centrală și de nord-vest a României. A fost nucleul central al Daciei în secolele I și II. A fost atinsă de cuceritorii maghiari și apoi a devenit parte a Regatului Ungariei (1000). Nașterea Principatului Transilvaniei a avut loc ca parte din Regatul Ungariei de Est. În secolele XVI-XVII, a fost un stat vasal al Imperiului Otoman, dar a avut dublă suzeranitate - otomană și habsburgică după 1690, când habsburgii au intrat în posesia Transilvaniei prin intermediul coroanei maghiare. Consolidarea controlului habsburgic a început în 1711 prin trimiterea de guvernatori imperiali. În 1867, Transilvania a devenit parte a Regatului Ungariei din cadrul Imperiului Austro-Ungar. După Primul Război Mondial, în 1918, Transilvania s-a unit cu Moldova și Țara Românească, formând România Mare. În 1940, nordul Transilvaniei a fost cedat Ungariei, dar a fost revendicat de România la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Așadar, statutul Transilvaniei a fost incert, iar secolul al XX-lea a adus multe schimbări care au fost suportate cu greu de maghiari, pe de o parte, și de români, pe de altă parte.

Începând cu secolul al XII-lea, secuii și sașii sunt menționați în istorie ca grupuri de oameni care au fost trimiși de conducătorul maghiar Andrei al II-lea pentru a apăra granițele. Între anii 1437 și 1848, puterea politică a fost împărțită între nobilimea maghiară (în cea mai mare parte), burghezia germană și secuii cu responsabilități militare. Transilvănenii (români (majoritari) + secui/maghiari + sași) au trăit mulți ani împreună în relații bune. Chiar și pentru românii care trăiesc în Transilvania, migrația care a început la mijlocul secolului al XX-lea dinspre celelalte regiuni ale României a fost neașteptată.

Conflictele interetnice prezente atât la nivel local, cât și la nivel național, promovate intens de mass-media, sunt generate (adesea) de acei oameni care nu au înțeles esența conviețuirii îndelungate în această regiune multietnică. În general, conflictele izbucnesc nu din cauza acelor români, maghiari sau romi băștinași ai regiunii, ci sub presiunea nou-veniților și a celor care locuiesc în afara regiunii (în Ungaria sau în celelalte regiuni ale României).

Când vorbim astăzi despre Transilvania, există două accepțiuni:

1. Transilvania în sens restrâns, desemnând regiunea intracarpatică a României;
2. Transilvania în sens larg, care adaugă zonei intracarpatică, regiunile Maramureş, Crişana, Sătmar şi chiar Banatul.

Imaginea 1 – *Transilvania în sens restrâns*³

Imaginea 2 – *Transilvania în sens larg*⁴

De ce un studiu al umorului (etic) în Transilvania? După cum am menționat anterior, glumele etnice au fost tratate în spațiul românesc în cercetările lui Popescu (2011) și Rus (2022), însă specificul transilvănean aduce noi perspective ce merită a fi luate în considerare. Transilvania este cea mai bogată regiune a României din punct de vedere etnic. Informațiile demografice extrase din ultimul recensământ (v. capitolul 4) arată că, în această regiune, maghiarii și romii sunt cele mai numeroase grupuri etnice. Dincolo de acest aspect, cel mai mare număr de maghiari și romi trăiește în această regiune, raportat la numărul total de persoane aparținând celor două minorități naționale din România. Având în vedere acest argument, am ales să analizez glumele care portretizează *ungurul/maghiarul/secuiul și țiganul*.

Transilvania poate fi descrisă drept „o graniță neclară, o zonă de ambiguitate etnică departe de centrul dominant, ai cărei oameni devin o țintă prefabricată a glumelor etnice”⁵ (t.n.) (Davies 1990, 313) (v., de exemplu, glumele cu ardeleni). Însă, analiza mea se concentrează pe glumele ce sunt în circulație în interiorul acestei regiuni. Davies consideră că țintele glumelor etnice trăiesc de obicei la „periferia geografică a națiunii”⁶ (t.n.) (1990, 310), ceea ce nu se confirmă în acest caz particular. Nu distanța geografică este nucleul glumelor etnice, ci diferențele de „limbă, cultură, comportament și valori, dar ele sunt spuse și pot fi spuse doar datorită asemănărilor de fundal dintre toate acestea”⁷ (t.n.) (Davies 1990, 313).

³ Sursa: <https://visit.transylvania-lands.ro/wp-content/uploads/2018/03/harta-transilvania-e1458232149953.jpg>, accesat la data de 2.03.2024.

⁴ Sursa: <https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Transilvania>, accesat la data de 2.03.2024.

⁵ *a blurred boundary, an area of ethnic ambiguity far from the dominant centre, whose people provide a ready-made butt for ethnic jokes* (Davies 1990, 313).

⁶ *the geographical periphery of the nation* (Davies 1990, 313).

⁷ *language, culture, behaviour, and values, but they are only told and can only be told because of basic similarities between all of them* (Davies 1990, 313).

Astfel, perspectiva transilvăneană este dată și de modalitatea în care am ales să colectez corpusul. Acesta a fost creat în 2021 printr-un proces de documentare ca sursă de cunoaștere a umorului etnic. Am ales documentarea pe *terer*⁸ mediată de patruzeci de *colaborator*⁹ care, în cadrul unor întâlniri informale, au performat glumele etnice pe care le cunosc. Ulterior, am fost interesată să aflu dacă aceste glume sunt disponibile online, pentru a testa dacă cele 200 de glume etnice colectate circulă și în lumea virtuală.

Citatul introductiv, selectat ca motto al lucrării, proiectează nișa cercetării pe care am întreprins-o (care se materializează în această teză de doctorat), oglindind viziunea cercetătorilor est-europeni despre necesitatea de a colecta și analiza glume ce se află în circulație în fostele țări comuniste. Specificul umorului din aceste țări redă o abordare largă a umorului cu tematică etnică. Deși legislația Uniunii Europene interzice discriminarea de orice natură, incluzând aici și apartenența etnică/apartenența la un grup minoritar¹⁰, glumele etnice sunt, în continuare, reflectări ale informațiilor stereotipe asociate cu aceste grupuri și ale relațiilor interetnice ce se construiesc la nivel social.

Personajele din glume capătă nume etnice, adesea procesul de atribuire a numelui realizându-se prin folosirea etnonimului. Astfel, *țiganul*, *ungurul* și *românul* (*ținte* ale umorului), dar și *maghiarul*, *secuiul* și *românul* sunt cele mai apreciate personaje ale umorului etnic transilvănean, dar și românesc. Observăm că *ungure* este denumirea dată de *români* în glumele lor grupului etnic maghiar (ca grup periferic), în timp ce acest grup se autoidentifică drept *maghiar* sau *secui* atunci când gluma este spusă din perspectiva acestuia (ca grup central). *Român* este unicul etnonim folosit atât în *glumele cu țigani*, cât și în *glumele cu unguri*. Grupul etnic *rom* este reflectat prin personajul *țigan*. Consider că este necesară o clarificare de la începutul acestei lucrări privind folosirea etnonimelor. *Țiganul* este personajul glumei, nu persoana/identitatea reală. Astfel, toate stereotipurile asociate cu acesta sunt atribuite personajului, nu identității sociale. Deși cercetările sociologice (v. capitolul 4) arată că grupul etnic minoritar folosește atât etnonimul *rom* (considerat endonim), cât și *țigan* (considerat exonim¹¹), lucrarea de față se raportează doar la personajul plăsmuit/fictiv care există într-un univers ficțional al glumei. Natura ficțională a personajului este dată de hiperbolizarea stereotipurilor asociate unui grup etnic/minoritar din realitatea socială. Prin urmare, folosirea termenului *țigan* nu atrage un sens peiorativ (i.e., negativ), ci, din contră, sporește efectul umoristic al glumei. Prin urmare, analiza nu atrage niciun considerent negativ asupra etniei rome. La nivel formal, utilizarea etnonimelor cu sensul de *personaj în glumă* este marcată prin folosirea caracterelor italice.

---

⁸ Acest termen trebuie înțeles mai ales ca o realitate culturală (v. Știucă 2007), nu doar una spațială, „definită de anumite valori, dar și de anumite relații sociale pe care cercetătorul trebuie să și le asume” (Știucă 2007, 18).

⁹ Colaboratorii sunt persoane-sursă care au performat glume etnice în cadrul celor două întâlniri, trecând informația umoristică prin propriul filtru de cunoaștere. Alegerea acestui termen a fost favorizată de terminologia din domeniul cercetării etnologice de teren (Știucă 2007).

¹⁰ Extras din *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Articolul 21* – „Nediscriminarea:

(1) Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală.

(2) În domeniul de aplicare a tratatelor și fără a aduce atingere dispozițiilor speciale ale acestora, se interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie.”

Sursa: <https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/21-nediscriminarea>, accesat la data de 15.04.2024.

¹¹ Distincția este explicată în capitolul 4.

În Europa, unele dintre etnonimele frecvent folosite pentru a se referi la romi sunt eng. *gypsy* și esp. *gitani*, datorită faptului că se credea că originile romilor se află în Egipt. Acest popor este menționat și ca gr. *athinganos*, *tsiganos*, germ. *Zigeuner*, it. *zingari*, hu. *cigányok*, rom. *țigani*' (Sandu 2018). În limba română, exonimul folosit este cuvântul de origine greacă/bizantină *țigani*. Începând cu anul 2010, când în presa din România a apărut o dezbatere polemică pentru folosirea oficială a unuia dintre etnonime - *rom* vs *țigan* - datorită propunerii legislative a lui Silviu Prigoană și a recomandării Academiei Române de a accepta folosirea lui *țigan* în loc de *rom*, au fost lansate numeroase argumente mai ales de către lingviști care au demonstrat că endonimul *rom* este cel corect (v., de exemplu, Zafiu 2009, dar și Gheorghe Sarău și Delia Grigore într-o scrisoare adresată Rectorului Universității din București, în data de 12 decembrie 2010). Problema (auto)identificării prin utilizarea unuia dintre etnonime pare să fie direct legată de utilizarea limbii romani. Din cauza marginalizării, discriminării, sclaviei, persecuțiilor, deportărilor, exterminărilor și a comportamentelor rasiste ale căror victime au fost romii, mulți dintre ei și-au pierdut limba maternă, fapt care a forțat utilizarea exonimului *țigan* și în cadrul grupului. În plus, din punct de vedere semantic, sensul grecesc al exonimului era *de neatins* (Sandu 2018), atribuind un statut social acestui grup etnic. În timp, această semnificație s-a pierdut, *țigan* devenind un etnonim acceptat. În România, primul care a vorbit despre endonimul *rom* a fost Mihail Kogălniceanu (1837), care l-a identificat în comunicarea orală a romilor.

Cercetătorii din domeniu observă că glumele etnice au elemente dependente din punct de vedere cultural. Așa cum voi ilustra, glumele etnice nu necesită doar informații contextuale de natură socioculturală, ci sunt reflexia vieții socioculturale în care trăim și a relațiilor interetnice din societate. Prin urmare, necesitatea integrării unor informații de natură socială și culturală, în special, dar și istorică, etnologică, antropologică și/sau politică a devenit esențială pentru identificarea, descrierea și analizarea glumelor etnice în spațiul transilvănean.

Astfel, analiza are în vedere o perspectivă lingvistică generală. Dimensiunea cea mai amplă este cea pragmatică, la care se adaugă aspecte ce țin de morfologie, fonetică, fonologie, sintaxă și semantică, alături de aspecte sociolingvistice, dialectale și cele ce țin de analiza discursului.

Primele două capitole ale lucrării trec în revistă literatura de specialitate din domeniul umorului, în general (capitolul 1), și a umorului etnic, în special (capitolul 2). Astfel, Capitolul 1 al lucrării introduce discuții și perspective de abordare ale umorului și ale caracterului etnic al acestuia. Problematika definirii umorului este tratată în prima parte a capitolului, fiind urmată de o definiție proprie dintr-o perspectivă pragmatică, ce încearcă să clarifice următoarele dimensiuni: (1) fenomen sociocultural, (2) act umoristic, (3) discurs umoristic, (4) comportament umoristic. Prin restrângerea domeniului, capitolul prezintă perspective generale asupra umorului etnic, etniei/etnicității ce urmează a fi aprofundate în capitolele 2 și 3. Capitolul urmează apoi o descriere diacronică a teoriilor umorului, pornind de la ideile din Antichitate ce au constituit baza studiului umorului (de la Platon și Aristotel, Cicero, Theophrastus, Quintilian, Horațiu) și ajungând la teoriile cunoscute și aplicate și astăzi în analiză. În acest punct, introduc o prezentare a teoriilor umorului, bazată pe distincția teoriei lingvistice vs teoriei nelingvistice. Sunt numite cele mai importante idei conturate în jurul *teoriei superiorității*, *teoriilor incongruenței* și *teoriei eliberării*. La acestea se adaugă teoriile lingvistice, *Teoria semantică a umorului bazată pe scenarii* (Raskin 1985), *Teoria generală a umorului verbal* (Attardo și Raskin 1991), *Teoria semantic-ontologică a umorului* (Raskin et al. 2010). Principalele teorii și modele pragmatice de analiză sunt evidențiate în secțiunea 3.3. *Teoria relevanței* (Sperber și Wilson 1986/1995) a condus la două modele de analiză: modelul *incongruență-rezolvare* (de ex., Suls

1972, 1977, 1983; Ritchie 1999, 2004, 2006, 2009; Dynel 2012a, 2012b; Yus 2016, 2023) și un model care ia în calcul dimensiunile întâlnite în glume – *cadrul de construire a sensului, cadrul cultural și interpretarea enunțului* - ca posibile cercuri care se intersectează, *Modelul Cercurilor Secante* (MCS) (Yus 2013a, 2013b, 2016, 2023).

Capitolul 2 discută despre principalele direcții de analiză a umorului etnic. Pornind de la Christie Davies, precursorul cercetării umorului etnic în lume, am prezentat o privire de ansamblu asupra fenomenului și modului de analiză (secțiunea 1). Apoi, focalizarea trece spre estul Europei. Astfel, sunt descrise cercetările din Estonia și Belarus (Laineste și Fiadotava 2017, Laineste 2005, în secțiunea 2), Polonia (Brzozowska 2013, Brzozowska și Chłopicki 2019, Chłopicki și Brzozowska 2017, în secțiunea 3), Bulgaria (Genova 2014, în secțiunea 4), Macedonia de Nord (Takovski 2015, 2018, în secțiunea 5) și discutate concluziile la care s-a ajuns. Secțiunea 6 a capitolului prezintă cercetările umorului (etnic) în spațiul românesc.

Capitolul 3 prezintă aspecte generale privind corpusul, obiectivele și viziunea metodologică, nu înainte de a relua și a contextualiza terminologia specifică domeniului.

Corpusul alcătuit din 200 de glume, organizate în funcție de tema principală, este prezentat integral în Anexa 1 (100 de glume *cu țiganii*) și Anexa 2 (100 de glume *cu ungurii*)¹². Astfel, codul ce alcătuiește sursa glumelor citate din lucrare se citește astfel: I = Anexa 1/II = Anexa 2; prima cifră = tema în care se încadrează; cifră de după punct = numărul glumei din cadrul temei. În cazul glumelor *cu unguri/maghiari/secui*, a doua cifră este 1 (perspectiva românilor) sau 2 (perspectiva maghiarilor), a treia cifră fiind numărul glumei din interiorul unei sfere tematice. Fiecare glumă din anexe prezintă și o sursă a unui site web, unde am identificat gluma în cea mai apropiată variantă de cea performată în sesiunile informale.

Obiectivele principale ale lucrării sunt:

- Identificarea temelor principale și a stereotipurilor asociate în glumele etnice care portretizează *ungurii maghiarii secuii, țiganii și românii*.
- Ilustrarea caracterului interetnic al glumelor etnice transilvănene.
- Identificarea mecanismelor lingvistice și extralingvistice care stau la baza glumelor etnice transilvănene.

Acestea sunt formulate în capitolul 3, secțiunea 4, sub forma întrebărilor cercetării care au întrebări subordonate fiecărui obiectiv principal.

Direcția enunțată încă din titlu este una lingvistică, predominant pragmatică (cognitivă și socioculturală). Metoda principală de analiză este Modelul Cercurilor Secante (MCS) (Yus 2013a, 2013b, 2016, 2023), modelul ales acordând o atenție deosebită tuturor aspectelor vizate de textele umoristice care au o dimensiune etnică. La acesta se adaugă o perspectivă ce integrează concepte operaționale ale principalelor teorii ale umorului (etnic). Din punct de vedere calitativ, principalele idei sunt legate de (1) identificarea temelor/stereotipurilor și în ce măsură acestea sunt susținute de studii sociologice, (2) identificarea combinațiilor tematice, (3) reflectarea relațiilor interetnice în glume la nivel formal/lingvistic, (4) utilizarea etnonimelor, (5) identificarea strategiilor utilizate pentru a identifica *centrul și periferia* în textul umoristic, (6) identificarea importanței elementului cultural în glumele etnice. Din punct de vedere cantitativ, este identificată frecvența tematică și a utilizării

---

¹² Ordinea este stabilită de ordinea în care aceste glume au fost colectate: (1) mai 2021 – glume *cu țigani* (capitolul 4, respectiv Anexa 1 este despre aceste glume) și (2) iunie 2021 – glume *cu unguri* (capitolul 5, respectiv Anexa 2 este despre aceste glume).

etnonimelor și a altor modalități de numire a grupului central și a celui periferic în glumele etnice ce alcătuiesc corpusul, dar și frecvența tipologiilor din MCS. Cercetarea are la bază o viziune comparativ-contrastivă ce duce la identificarea temelor/stereotipurilor comune, împărtășite de cele trei grupuri care conviețuiesc în Transilvania.

Capitolul 4 prezintă principalele teme și stereotipurile/scenariile etnice asociate acestora. Pornind de la prezentarea unor aspecte demografice, istorice și socioculturale, întregul capitol pune în lumină corelația existentă între acestea și umor, respectiv cum sunt aceste aspecte reflectate în glumele (inter)etnice. Pornind de la organizarea corpusului, fiecare temă este tratată în ordinea apariției primului banc ce constituie o nouă temă. Identific temele principale, dar și pe cele complementare. Astfel, este prezentată și relația tematică regăsită în anumite texte umoristice. Propun în acest capitol distincția *hiper-stereotip vs hipo-stereotip*.

Capitolul 5 este construit în oglindă, urmând structura capitolului 4. Noutatea acestui capitol constă în dubla perspectivă din care sunt ilustrate glumele. Astfel, capitolul prezintă atât glumele spuse de români, cât și glumele spuse de maghiari, respectând criteriul tematic. Vom observa cum aceste glume constituie un dialog sociocultural. Odată cu schimbarea perspectivei, se răstoarnă și relația centru-periferie. În plus, în acest capitol este reflectat și umorul auto-depreciativ/de auto-ridiculizare, căci uneori se întâmplă ca grupul central să devină și el țintă a glumei, alături de grupul periferic.

Capitolul 6 introduce distincția *glumă etnică vs glumă interetnică* din necesitatea de a ilustra că majoritatea glumelor care alcătuiesc corpusul nu comunică ceva doar despre grupul periferic, ci pun în lumină și grupul central și reflectă relația pe care cele două grupuri o au. Acest capitol introduce noțiunile de *personaj model vs personaj antimodel*, primul o reflexie a grupului central, al doilea al celui periferic în universul glumei. În acest capitol, regăsim și modelele de interpretare a prezenței *românului* în glumele *cu țigani* și *cu unguri/maghiari/secui*. În final, sunt ilustrate stereotipurile comune descoperite în glumele etnice transilvănene.

Ultimul capitol prezintă principalele concluzii și propune direcții viitoare de cercetare.

Anexele lucrării cuprind: corpusul de glume *cu țigani* (Anexa 1), corpusul de glume *cu unguri/maghiari/secui și cu români* (Anexa 2), analiza MCS aplicată glumelor *cu țigani* (Anexa 3) și analiza MCS aplicată glumelor *cu unguri/maghiari/secui și cu români* (Anexa 4).

CAPITOLUL 1

UMORUL ETNIC – O PERSPECTIVĂ LINGVISTICĂ

Primul capitol trece în revistă teoriile lingvistice și nelingvistice ce s-au conturat în analiza umorului de-a lungul timpului. Această prezentare diacronică ne conduce spre câteva concluzii pertinente. Astfel, primele cercetări în domeniul umorului s-au realizat încă din Antichitatea greco-latină, cea mai valoroasă scriere fiind *Poetica* lui Aristotel, care va rămâne o lucrare de referință pentru toți cei ce își propun să cerceteze fenomenul umoristic.

Având la bază direcțiile promovate de antici, se dezvoltă teoriile nelingvistice ale umorului: teoriile incongruenței, teoria superiorității și teoria eliberării. Teoriile incongruenței interpretează umorul din prisma unei neconcordanțe existente între un concept și obiectele ce pot fi puse în relație cu acesta. Lucrări ce au la bază această perspectivă asupra umorului aparțin lui Kant, Schopenhauer și Bergson. Teoria superiorității își are bazele încă în Antichitatea greacă (Platon și Aristotel în Barnes 1984, Hamilton și Cairns 1961) și mizează pe superioritatea individului care râde de nenorocirea celuilalt. Teoriile eliberării (Spencer, Freud și Kant) văd actul umoristic drept o modalitate de a reduce tensiunea existentă la nivel psihologic.

Deși Raskin nu pune în relație *Teoria semantică a umorului bazată pe scenarii* (SSTH) cu niciuna dintre direcțiile enumerate mai sus, *Teoria incongruenței* pare a fi fundamentul acestei teorii care postulează opoziția scenariilor drept cel mai important factor în analiza glumelor. Întrucât cercetările identifică mici deficiențe în aplicarea acestei teorii altor tipare narrative, cu excepția bancurilor, SSTH este dezvoltat ulterior în *Teoria generală a umorului verbal* (GTVH) care adaugă cinci resurse de cunoaștere ce permit, de asemenea, compararea textelor umoristice. Cea mai experimentală teorie lingvistică a umorului este *Teoria semantic-ontologică a umorului* (OSTH) care exclude individul din sfera elaborării glumei, având la bază semantica lingvistică la fel ca SSTH. Astfel, cel mai renumit experiment ce are la bază această teorie este *The joking computer*¹³, o platformă de generare a umorului care a avut ca scop demonstrarea măsurii în care oamenii pot construi modele computerizate ale procesului de creație. Mai mult, acest soft îi ajută pe copii să exploreze limba, valorificând-o din punct de vedere fonetic și semantic.

Raskin (2014, 370) ajunge la concluzia că o teorie a umorului trebuie să fie, în adevăratul sens al cuvântului, multidisciplinară, la fel cum este și fenomenul umoristic însuși. Astfel, în analiza pe care o propun, vor fi avute în vedere aspecte ce țin de morfologie, fonetică, fonologie, sintaxă, semantică și pragmatică, alături de aspecte sociolingvistice, dialectale și cele ce țin de analiza discursului (cum se manifestă controlul și discriminarea în limbă). Dimensiunea cea mai amplă avută în vedere este cea pragmatică fiind aplicat Modelul Cercurilor Secante într-un cadru orientat de *Teoria Relevanței* și *Teoria Incongruenței*. Cu toate acestea, nu putem demara un studiu al umorului fără a face apel la SSTH și GTVH ale căror concepte de bază ghidează și analiza întreprinsă în această lucrare.

---

¹³ V. <https://www.abdn.ac.uk/ncs/departments/computing-science/joking-computer-309.php>, accesat la data de 20.04.2024.

CAPITOLUL 2

CERCETĂRI ÎN DOMENIUL UMORULUI ETNIC ÎN EUROPA (DE EST)

Am început această lucrare cu un citat din Laineste (2009), cercetătoare din Estonia, considerând că sintetizează cel mai bine nişa identificată: *Umorele etnice transilvănene. O perspectivă lingvistică*.

Având în vedere cercetările întreprinse mai ales în spaţiul est-european, putem formula concluzia că glumele etnice nu sunt universale, contextul cultural specific în care sunt spuse reprezentând o parte crucială în înţelegerea lor. Din acest motiv, lucrarea de faţă reprezintă un pas important în cartografierea glumelor etnice transilvănene cu *unguri* şi cu *ţigani* pentru identificarea specificului acestora.

Am pornit discuţia făcând apel la cercetările lui Davies (de ex., 1982, 1990, 1998, 2002, 2011) care propune o analiză comparativ-contrastivă a diferenţelor existente la nivelul structurilor sociale şi culturale a două sau mai multe ţări unde se manifestă umorul etnic în special sub forma glumelor. Apoi, am abordat lucrări recente care testează limitele teoriei propuse de către acesta şi încearcă să găsească noi modalităţi de analiză adaptate societăţii în care se realizează cercetarea. Astfel, deşi teoria lui Davies cu privire la umorul etnic (v., de exemplu, Modelul Centru-Periferie) este una care pretinde a fi universală, testarea acesteia a avut loc doar în societăţi vestice industrializate. În celelalte societăţi, este nevoie de noi abordări în analiză.

Am constatat că glumele etnice vizează, în special, componenta socială a identităţii etnice. Prin cercetările lui Takovski, am ilustrat faptul că trebuie să considerăm umorul „un mod de a exprima, a negocia şi chiar a pune la îndoială identitatea etnică”¹⁴ (Takovski 2015, 128), mai ales din punctul de vedere al ţintei glumei, căci gluma trebuie să redea specificul etnic (al ţintei) şi cel interetnic (care se observă în raporturile existente între grupul central şi cel periferic) (Tudor 2022). Prin urmare, glumele etnice trebuie să dezvolte scenarii cu adevărat etnice, raportate la un context local şi nu scenarii universal aplicabile. Astfel, Laineste şi Fiadotava (2017) încearcă să identifice dacă există efecte negative ale globalizării asupra caracterului etnic al glumelor, iar concluziile demonstrează că glumele etnice sunt populare în ciuda fenomenului menţionat. Genova (2014) arată că umorul etnic bulgăresc vizează doar două grupuri etnice (*ţigani* şi *armeni*), glumele ce vizează alte ţinte fiind doar o formă de împrumut. Raportându-se tot la alegerea ţintelor, Brzozowska (2013) observă că glumele se schimbă în decursul timpului, transformarea fiind generată de situaţia economică şi politică şi că, odată cu globalizarea, glumele tind să devină din ce în ce mai neutre din punct de vedere etnic. De asemenea, în legătură cu alegerea ţintei, Brzozowska şi Chłopicki (2019) discută despre necesitatea extinderii *Modelului Centru-Periferie*, deoarece glumele etnice ce apar într-un anumit spaţiu pot fi despre un grup asemănător şi apropiat, dar şi despre un grup străin şi îndepărtat (ex. chinezii în Polonia). Astfel, observăm că viziunea cercetătorilor asupra modalităţii de alegere a ţintei diferă. Cert este că trebuie să identificăm dacă o glumă performată într-un anumit

---

¹⁴ *mode of expressing, questioning, and negotiating one's ethnic identity* (Takovski 2015, 128).

spațiu reprezintă o formă autohtonă (i.e., *umor etnic autohton*) sau este un împrumut adaptat la contextul lingvistic (*umor etnic de circulație/importat*). De asemenea, este posibil să întâlnim și realizări umoristice care sunt adaptate nu doar contextului lingvistic, ci și celui cultural, social, politic și economic, fiind mult mai greu să identificăm în ce măsură gluma reprezintă un împrumut. Raskin (1985) demonstrează că grupul-țintă poate fi înlocuit cu un alt grup, doar dacă acestuia i se poate atribui același scenariu (etnic)/stereotip.

Scopul unei glume etnice este de a prezenta stereotipuri despre un grup periferic într-o tentă umoristică. Cu privire la atribuirea stereotipurilor, am constatat că deși tendința este de a atribui stereotipuri negative țintei/grupului periferic, există și excepții. În general, stereotipurile sunt incluse în mentalul colectiv, iar odată atribuite unui anumit grup, grupul va purta „eticheta” pentru totdeauna (stereotipurile sunt caracteristici generale ce nu se pot schimba).

Viziunea asupra stereotipurilor diferă, de asemenea. Davies (1990) constata că cea mai larg răspândită opoziție este cea dintre *prostie* și *istețime*, însă cercetările ulterioare au continuat să arate fie că aceste scenarii sunt unele generale care acceptă subdiviziuni (ex. Popescu 2011), fie că acestea sunt stereotipuri printre multe altele (ex. Genova 2014), fie chiar că acestea sunt calități nonetnice (Takovski 2015). Takovski (2015) face distincția dintre *scenarii etnice autentice* și *scenarii etnice funcționale*. De asemenea, Davies (1990) spune că există o țintă pentru fiecare dintre aceste stereotipuri într-un context local/într-o anumită comunitate. Întrebarea care se naște este dacă poate un grup fi reprezentat atât *prost*, cât și *isteț* într-o anumită comunitate.

Relația *grup central – grup periferic* este, de asemenea, văzută și analizată din diverse perspective. Cercetările au continuat să aplice *Modelul Centru-Periferie* în contexte eterogene, interpretând relația fie din punctul de vedere al performării glumei (i.e., grupul performativ = grup central), fie din punctul de vedere al statutului grupului (i.e., dacă unui grup i se atribuie un stereotip „demn”, acel grup este considerat central). De asemenea, cercetările au demonstrat că există contexte sociale care necesită adoptarea unei variante extinse a *Modelului Centru-Periferie*.

Așadar, am ales glumele cu *români, unguri/maghiari/secui și țigani* pentru a ilustra ipoteza lui Davies (1990, 1998): diferențele de limbă, cultură, comportament și valori sunt nucleul glumelor, dar se poate glumi asupra lor numai și numai datorită asemănărilor existente între toate aceste grupuri. Astfel, membrii *grupului central* percep *grupul periferic* ca o reflecție distorsionată a lor înșiși, „nu ca un grup extraterestru, necunoscut, enigmatic, ci ca unul ambiguu, excentric și astfel amuzant”¹⁵ (t.n.) (Davies 1990, 314).

În lucrare, am urmărit în ce măsură scenariile etnice prezentate de Davies pot fi aplicate în spațiul românesc și, de asemenea, am identificat dacă îmbunătățirile aduse de cercetările lui Laineste, Takovski, Brzozowska, Chłopicki, Genova, Popescu și alții se pot aplica în analiza umorului etnic transilvănean.

---

¹⁵ *not as alien, unfamiliar, and inscrutable but as ambiguous, eccentric, and thus amusing peoples* (Davies 1990, 314).

CAPITOLUL 3 CONSIDERENTE METODOLOGICE

Capitolul debutează prin prezentarea viziunilor existente despre fenomenul etnic și realizările lui (secțiunea 1.1), grup central, grup periferic, grup-țintă, concepte care se regăsesc în Modelul Centru-Periferie (MCP) propus de Davies (1990) (secțiunea 1.2), scenariu etnic/stereotip (secțiunea 1.3). Acestea au fost menționate în capitolele anterioare, însă este necesară aplicarea lor în contextul regional transilvănean. În secțiunea 2, definesc glumele etnice din diverse perspective teoretice. În secțiunea 3 prezint întrebările cercetării, iar în 4, ofer detalii cu privire la corpus și modalitatea în care acesta a fost colectat. Secțiunea 5 sintetizează abordările analitice ale cercetării.

Întrebările cercetării reprezintă, de fapt, înălțuri care încearcă să ilustreze fenomenul umoristic transilvănean cu specific etnic în ansamblul său.

1. Care sunt temele principale în glumele etnice care portretizează *ungurii maghiarii secuii, țigani și români*?
  - 1.1 Care sunt stereotipurile atribuite fiecărui grup etnic vizat – *ungurii maghiarii secuii, țigani și români*?
  - 1.2 Există stereotipuri comune grupurilor etnice transilvănene?
  - 1.3 Stereotipurile identificate în bancuri sunt susținute de studii sociologice?

2. În ce constă caracterul interetnic al glumelor etnice transilvănene?
  - 2.1 Care sunt etnonimele (endonime și exonime) utilizate pentru locuitorii Transilvaniei în texte umoristice și care este frecvența acestora?
  - 2.2 Care este harta interacțiunilor etnice în glumele etnice transilvănene?
  - 2.3 Cum se raportează umorul etnic transilvănean la *Modelul Centru-Periferie*?
  - 2.4 Ce strategii sunt utilizate pentru a identifica *centrul*, respectiv *periferia*?

3. Care sunt mecanismele lingvistice și extralingvistice care stau la baza glumelor etnice transilvănene?
  - 3.1 Cum se aplică Modelul Cercurilor Secante și care este numărul de glume care valorifică fiecare combinație posibilă a cercurilor?
  - 3.2. În ce măsură influențează elementul cultural interpretarea textului umoristic cu caracter etnic?

Corpusul a fost creat în mai 2021, respectiv iunie 2021 și conține 100 de glume cu *țigani* și 100 de glume cu *unguri*¹⁶ și cu *români*. Corpusul a fost colectat în timpul a două sesiuni informale în care câte 20 de persoane au fost rugate să spună glume despre minoritățile etnice menționate. Grupurile au fost formate din persoane cu vârste cuprinse între 22 și 73 de ani.

CRITERIU	SESIUNEA MAI 2021 GLUME CU <i>ȚIGANI</i>	SESIUNEA IUNIE 2021 GLUME CU <i>UNGURI</i>
SEX	10 femei și 10 bărbați	7 femei și 13 bărbați
VÂRSTĂ	25-61	22-73
ETNIE	14 români 3 maghiari 2 sași 1 rom	14 români 6 maghiari
ORIGINE	jud. Braşov, jud. Harghita, jud. Covasna, jud. Cluj, jud. Sibiu	jud. Braşov, jud. Covasna, jud. Mureş

Tabelul 3.1 - *Colaboratorii*

Procesul de colectare a glumelor, în fiecare sesiune, s-a încheiat după ce au fost performate câte 100 de glume¹⁷. Toate glumele au fost spuse în limba română, deși 11 membri erau bilingvi (9: română-maghiară + 2: română-germană)¹⁸. De asemenea, textele originale mi-au fost puse la dispoziție dacă acestea erau în limba maghiară¹⁹, cu toate că acestea au fost performate în limba română pentru a facilita înțelegerea de către toți membri grupului. Acolo unde a fost posibil, am căutat sursele glumelor și am făcut o listă a acestora (v. Anexa 1 și Anexa 2). Majoritatea glumelor se regăsesc în mai multe surse, sub diverse forme, ceea ce întărește faptul că glumele sunt o specie a folclorului urban, cu un caracter oral, variantele scrise reprezentând transcrieri ale glumelor care circulă în societate. Cu toate acestea, unele texte umoristice nu au fost găsite pe internet, prin urmare, am presupus că (1) emițătorul a fost creatorul sau (2) gluma are doar o versiune vorbită care a fost recreată de performer. Corpusul a fost organizat în funcție de tema principală.

Metoda de colectare a glumelor aleasă ilustrează că acestea circulă oral în comunitatea transilvăneană, deși am recunoscut, încă în timpul sesiunilor de colectare, că anumite glume pot fi găsite și pe internet. Așadar, am identificat ulterior și sursa acestor glume, specificând-o în Anexa 1 și Anexa 2. Două dintre glumele *cu unguni/maghiari/secui* și *români* se regăsesc în volume de povestiri umoristice.

Cercetarea de față îmbină viziunile pragmaticii socioculturale și ale pragmaticii cognitive. Analiza va fi făcută într-un cadru teoretic care integrează și diversele teorii ale umorului cu scopul de

¹⁶ Glume **cu țigani** și **cu unguni**, NU **despre țigani** și **despre unguni** pentru că, adesea, textul poate fi despre populația majoritară și cea minoritară în același timp, ambii devenind ținte ale glumelor.

¹⁷ I-am anunțat pe colaboratori, din debutul întâlnirii, faptul că procesul de colectare se va finaliza după performarea a 100 de glume. Cu toate acestea, atmosfera creată a facilitat și performarea altor glume după întreruperea procesului propriu-zis de colectare.

¹⁸ Persoana de etnie *romă* nu cunoaște limba romani, provenind dintr-o comunitate (loc. Crizbav, jud. Braşov) unde limba română este considerată limbă maternă, iar membrii comunității se declară, în general, români.

¹⁹ Nu am intervenit asupra glumelor, acestea fiind redactate atât în capitolul 5, cât și în Anexa 2 în forma transcrisă de către colaboratori.

a crea un ansamblu teoretic care să satisfacă necesităţile analitice. Pentru o analiză calitativă, voi folosi teoria relevanţei prin importanţa acordată *contextului (situaţiei)*, în termenii GTVH) şi prin procesul de interpretare a enunţurilor (i.e., derivarea explicaturilor/implicaturilor şi analiza sensului implicit şi explicit). Astfel, modelul analitic care valorifică toate dimensiunile existente în glumele etnice este *Modelul Cercurilor Secante* (Yus 2013a, 2013b, 2016), având originea în TR. Analiza valorifică alte teorii lingvistice şi nelingvistice ale umorului, prin identificarea scenariilor avute în vedere de textul glumei (inclusiv opoziţia explicată prin incongruenţă), a declanşatorilor de modificare a cadrului (SSTH), prin identificarea ţintei şi a strategiei narrative vizate (GTVH), dar şi aspecte lingvistice. Prin urmare, analiza calitativă constă într-o analiză lingvistică interdisciplinară în care voi urmări şi aspecte legate de fonetică, fonologie, morfologie, sintaxă şi semantică, având în vedere şi câteva aspecte dialectale. Rămâne relevantă identificarea strategiilor ce ţin de modul în care se manifestă controlul şi discriminarea în limbă (prin analiza discursului), căci, conform teoriei superiorităţii, grupul central se consideră superior celui periferic, iar la nivel discursiv aceste aspecte pot fi analizate aplicând Modelul Cercurilor Secante.

Teoria eliberării explică modul în care umorul rămâne o modalitate de a elimina tensiunile psihologice existente la nivelul inconştientului. Prin aplicarea acestei teorii, înţelegem de ce glumele etnice rămân un fenomen viu şi astăzi. Deşi în multe state europene, spunerea glumelor etnice este un fenomen tot mai rar întâlnit datorită corectitudinii politice care are ca principiu dorinţa de a nu-i ofensa, marginaliza sau chiar exclude pe ceilalţi, în România, performarea glumelor etnice este un comportament viu, actual. Umorul etnic este prezent pe site-uri specializate (de exemplu, raziculacrimi.ro, bancuri365.ro), pe reţelele de socializare (de exemplu, Facebook, TikTok), în mass-media, dar mai ales în comunicarea orală.

În primul rând, prin aplicarea Modelul Cercurilor Secante, voi identifica dacă toate glumele etnice avute în vedere sunt construite pe baza cadrului cultural. Existenţa unui stereotip care este dedus în timpul interpretării textului glumei implică asocierea cu un cadru cultural. Prin urmare, voi identifica stereotipurile asociate cu fiecare grup etnic şi voi căuta acele stereotipuri care sunt comune pentru a testa ipoteza lui Davies (1990, 1998): glumele etnice sunt despre o versiune distorsionată a grupului central însuşi. Voi confrunta stereotipurile identificate cu rezultatele unor studii sociologice, pentru a vedea dacă stereotipurile aparţin grupului etnic ţintă (i.e., dacă sunt scenariile etnice autentice) şi, de asemenea, pentru a demonstra faptul că glumele sunt o reprezentare a comportamentului sociocultural. Pe lângă identificarea stereotipurilor, voi avea în vedere şi combinaţiile posibile de stereotipuri în cadrul unei singure glume.

În al doilea rând, având la bază MCS, voi exemplifica combinaţiile posibile ale cercurilor vizate de acest model, voi ilustra tipologiile rezultate şi voi face o evaluare cantitativă a acestora.

Fiind o analiză lingvistică, mă voi concentra, de asemenea, asupra particularităţilor semantice, fonetice, şi gramaticale ale comportamentului lingvistic al minorităţilor în limba română care sunt transferate în lumea glumei.

În al treilea rând, voi descoperi etnonimele şi alte posibile mijloace de adresare folosite în glume etnice cu *ţigani* şi cu *unguri* şi voi stabili frecvenţa acestora. Voi apela la distincţia *glumă etnică* vs *glumă interetnică* pentru a reflecta prezenţa grupului majoritar în textul umoristic. De asemenea, un alt obiectiv este de a investiga dacă şi alte grupuri etnice devin ţinte în glumele cu *unguri* şi în cele cu *ţigani*. Voi discuta despre strategiile care stau la baza *glumelor interetnice* şi, astfel, voi construi o hartă a interacţiunilor grupului central cu cel periferic pentru a crea o imagine a mişcării interacţionale.

Astfel, voi verifica în ce măsură *Modelul Centru-Periferie* este aplicabil glumelor etnice transilvănene. În plus, voi investiga mecanismele lingvistice care dovedesc prezența unui grup central în discursul umoristic.

Prin urmare, cercetarea sincronică vizează atât o analiză calitativă cât și o analiză cantitativă printr-un model integrativ de analiză, ce va avea ca rezultat un studiu comparativ-contrastiv ce vizează glumele cu *țigani* și cu *unguri* colectate în Transilvania.

CAPITOLUL 4

SCENARIILE ETNICE ÎN DISCURSUL UMORISTIC TRANSILVĂNEAN. *GLUMELE CU ȚIGANI*

Corpusul a fost organizat urmând un criteriu tematic: (a) *necinste* (23%, inclusiv *furt, cerşetorie, minciună, necinste generală*), (b) *termeni de adresare* (12%), (c) *murdărie* (12%), (d) *prostie* (7%), (e) *aspect fizic* (7%), (f) *educație* (6%), (g) *rasism/discriminare* (6%), (h) *drepturile țiganilor* (5%), (i) *obsesie față de metale* (5%), (j) *sărăcie* (4%), (k) *violență* (4%), (l) *asemănările dintre români și țigani* (3%), (m) *limbă* (3%), (n) *familie numeroasă* (2%), (o) *non-sărăcie* (1%).²⁰

Fiecare temă este o reprezentare a stereotipului vizat. Aceste stereotipuri pot fi împărțite în două categorii: (1) hiper-stereotip și (2) hipo-stereotip. Aleg să fac această distincție pentru a ilustra faptul că prin simpla invocare a *țiganului* activarea tuturor celorlalte stereotipuri devine posibilă. Astfel, *țigan* este singurul hiper-stereotip care înglobează hipo-stereotipurile identificate în secțiunea 2: *hoț, cerșetor, mincinos, necinstit, prost, negru, needucat/analfabet, victimă, profitor, sărac, bogat, necunoscător al limbii române/romani, copilul nedorit/cel care își abandonează copilul*. Modalitatea prin care este evocată prezența *țiganului* în discursurile umoristice vizate este analizată în capitolul 6.

Supraviețuirea glumelor etnice a fost analizată de Popescu (2011), care s-a concentrat pe glumele existente pe diverse site-uri românești. Ea identifică scenarii/stereotipuri și le analizează având la bază distincția *prostie-istețime* (Davies 1990). Analiza ei calitativă se concentrează doar pe glumele ce ilustrează distorsiuni lingvistice. Săftoiu (2017), analizând expresii, proverbe și bancuri, identifică următoarele stereotipuri: (a) *țiganii sunt hoți*, (b) *țiganii sunt violenți*, (c) *țiganii sunt cerșetori*, (d) *țiganii au o condiție socială scăzută*, (e) *țiganii nu-și pot depăși condiția socială*. Aceste stereotipuri au fost puse în legătură cu opoziția lui Davies (1990), dar Popescu (2011) și Săftoiu (2017) au demonstrat că uneori este dificil să încadrăm o glumă într-una dintre cele două categorii, deoarece un *țigan* poate fi reprezentat ca *prost* sau *isteț* chiar în același discurs umoristic. Prin urmare, am evitat subordonarea stereotipurilor identificate unor macro-scenarii ca *prostia vs istețimea*, chiar dacă majoritatea cercetătorilor din domeniul umorului etnic apelează la această distincție. Am identificat stereotipurile la nivel micro (cf. Săftoiu 2017) și le-am numit hipo-stereotipuri, subordonându-le singurului hiper-stereotip, *țigan*. Mai mult, stereotipurile/scenariile etnice identificate completează tabloul umorului etnic românesc, adăugând noi date la concluziile cercetătorilor menționați.

În ceea ce privește tema principală pe care sunt construite glumele, am identificat o tendință de juxtapunere a mai multor teme/scenarii/stereotipuri etnice într-un singur banc. 43% dintre glumele selectate exploatează mai mult de un subiect/scenariu etnic. Există categorii în care tema principală nu este niciodată combinată cu alte teme complementare: *murdărie, familie numeroasă, sărăcie, violență*. Alte categorii combină întotdeauna tema principală cu alte subiecte subsidiare:

---

²⁰ Temele sunt organizate în acest paragraf având în vedere criteriul cantitativ, pornind de la cea mai bine reprezentată categorie.

drepturile țiganilor și glumele despre *limbă*, acestea nefiind întâlnite fără suportul altor hipostereotipuri.

Am identificat și scenarii etnice suplimentare, care nu reprezintă temă principală în nicio glumă din corpus: (a) *frica de poliție*; (b) *lenea*; (c) *istețimea*.

Combinarea temelor/scenariilor etnice/stereotipurilor a fost analizată pe orizontală (combinații posibile: temă principală +/- altă temă) și pe verticală (numărul total de apariții ale unei anumite teme). Astfel, s-a stabilit că între anumite teme/stereotipuri există un raport de complementaritate:

- ▣ educație – prostie – discriminare/rasism – limbă;
- ▣ educație – prostie (x2);
- ▣ educație – prostie – drepturile *țiganilor*;
- ▣ educație – prostie – violență;
- ▣ necinste (furt) – obsesia față de metale – sărăcie;
- ▣ necinste (furt) – non-sărăcie;
- ▣ necinste (furt) – termeni de adresare;
- ▣ necinste (furt) – sărăcie;
- ▣ necinste (furt) – necinste (cerșetorie);
- ▣ necinste (furt) – necinste (minciună) (x2);
- ▣ necinste (furt) – violență;
- ▣ necinste (furt) – obsesia față de metale;
- ▣ necinste (furt) – familie numeroasă;
- ▣ necinste (cerșetorie) – familie numeroasă – violență;
- ▣ prostie – necinste (furt);
- ▣ prostie – educație – sărăcie;
- ▣ prostie – asemănări – necinste generală;
- ▣ familie numeroasă – obsesia față de metale;
- ▣ trăsături fizice – familie numeroasă – obsesia față de metale;
- ▣ trăsături fizice – termeni de adresare;
- ▣ drepturile *țiganilor* – prostie;
- ▣ drepturile *țiganilor* – necinste (cerșetorie);
- ▣ drepturile *țiganilor* – rasism/discriminare (x2);
- ▣ drepturile *țiganilor* – necinste (furt) – rasism/discriminare;
- ▣ obsesia față de metale – murdărie;
- ▣ obsesia față de metale – non-sărăcie;
- ▣ obsesia față de metale – necinste (furt);
- ▣ obsesia față de metale – necinste (minciună) ;
- ▣ rasism/discriminare – murdărie;
- ▣ rasism/discriminare – non-sărăcie;
- ▣ asemănări – trăsături fizice;
- ▣ asemănări – necinste (furt);
- ▣ limbă – sărăcie;
- ▣ limbă – prostie;
- ▣ limbă – necinste (furt).

Pentru a întregi imaginea posibilelor combinații, prezint aici și informațiile despre categoria

- ▣ termeni de adresare, care urmează a fi tratată în capitolul 6;
- ▣ termeni de adresare – rasism/discriminare – violență (x2);
- ▣ termeni de adresare – necinste (furt);
- ▣ termeni de adresare – asemănări;
- ▣ termeni de adresare – murdărie.

Numărul de apariții ale unui anumit subiect este reprezentat în tabelul următor (4.9). Cea mai prolifică temă este *furt*, iar cea mai restrânsă este *necinste generală*.

Temă	Temă principală	Temă secundară/ complementară	Total
Educație	6	2	8
Furt	18	6	24
Cerșetorie	2	2	4
Minciună	1	3	4
Necinste generală	2	1	3
Prostie	7	7	14
Murdărie	12	3	15
Familie numeroasă	2	2	4
Trăsături fizice	7	1	8
Drepturile <i>țiganilor</i>	5	1	6
Obsesia față de metale	5	3	8
Sărăcie	4	5	9
Non-sărăcie	1	3	4
Violență	4	6	10
Termeni de adresare	12	2	14
Rasism/Discriminare	6	6	12
Asemănări	3	1	4
Limbă	3	1	4

Tabelul 4.9 – Ocurența temelor în corpus

Se remarcă diversitatea tematică și capacitatea performerilor de a prezenta, în cadrul celor 100 de glume din corpus, aspecte socioculturale atât de diverse. Varietatea stereotipurilor și modul creativ în care acestea sunt combinate, prin ariile tematice în care sunt cuprinse, dovedește faptul că stereotipurile atribuite grupului periferic *țigan* sunt stabile și ușor de accesat atât de cei care spun glume, cât și de receptorii acestora. Acest fapt este întărit și de forma relativ scurtă a textelor umoristice, care, adesea, prin simpla confirmare a unui stereotip/a unor stereotipuri, generează efectul umoristic.

CAPITOLUL 5
SCENARIILE ETNICE ÎN DISCURSUL UMORISTIC TRANSILVĂNEAN.
GLUMELE CU UNGURI/MAGHIARI/SECUI ŞI CU ROMÂNII

În acest capitol, am arătat care sunt strategiile folosite în glumele (inter)etnice pentru a afla cine este *ținta* umoristului. Uneori, grupul central se vizează pe sine, ca strategie de auto-ridiculizare (eng. *self-mockery*).

În glumele cu *unguri/maghiari/secui și români*, unele stereotipuri pot fi întărite sau contrazise în funcție de perspectiva celui care spune gluma. În funcție de perspectivă, stereotipurile sunt întărite (confirmate) sau contrazise (prezentând adeseori o perspectivă diametral opusă).

Cele mai prolifere stereotipuri sunt asociate cu următoarele teme: (1) agresiune și discriminare; (2) uzul limbii; (3) istoria Transilvaniei. Temele pot fi principale și/sau secundare/complementare. Mai jos se regăsește o prezentare cantitativă a acestora:

TEMA	TEMĂ PRINCIPALĂ	TEMĂ SECUNDARĂ	TOTAL
Istoria Transilvaniei	18	2	20
Autonomia Ținutului Secuiesc	2	0	2
Agresiune și discriminare	35	15	50
Apartenență etnică și de stat	12	1	13
Uzul limbii	21	18	39
Prietenie româno-maghiară	5	3	8
Gastronomie	3	1	4
Politică	1	12	13
Jigniri	1	4	5
Prostie vs. Istețime	2	6	8

Tabelul 5.2 – Teme identificate în glumele cu unghuri/maghiari/secui și cu români

Complementariatea tematică se regăsește în corpus astfel:

- istoria Transilvaniei – uzul limbii (x2);
- istoria Transilvaniei – jigniri – prostie vs. istețime (*ungurul* este numit prost);
- istoria Transilvaniei – agresiune și discriminare – uzul limbii – prietenie româno-maghiară;
- istoria Transilvaniei – agresiune și discriminare – prostie vs. istețime (*românul* e prost pentru că nu cunoaște istoria românilor);
- istoria Transilvaniei – uzul limbii – prostie vs. istețime (*ungurul* e prost pentru că nu știe să citească în limba română);
- istoria Transilvaniei – politică;
- autonomia ținutului secuiesc – istoria Transilvaniei – limbă;

- ▣ autonomia ținutului secuiesc – prietenie româno-maghiară;
- ▣ agresiune și discriminare – uzul limbii (x5);
- ▣ agresiune și discriminare – apartenență etnică și de stat;
- ▣ agresiune și discriminare – prostie vs. istețime (*ungurul* este prost pentru că este credul);
- ▣ agresiune și discriminare – prostie vs. istețime (*ungurul* este isteț pentru că profită de o situație stereotipă);
- ▣ agresiune și discriminare – politică (x8);
- ▣ agresiune și discriminare – uzul limbii – politică (x2);
- ▣ apartenență etnică și de stat – agresiune și discriminare (x6);
- ▣ apartenență etnică și de stat – agresiune și discriminare – limbă;
- ▣ apartenență etnică și de stat – limbă (x2);
- ▣ limbă – agresiune și discriminare;
- ▣ limbă – agresiune și discriminare – jigniri;
- ▣ limbă – gastronomie;
- ▣ limbă – agresiune și discriminare – politică – prostie vs. isteție (*Tőkés*, reprezentat al comunității maghiare, e prost);
- ▣ limbă – prietenie româno-maghiară;
- ▣ prietenie româno-maghiară – limbă (x3);
- ▣ prietenie româno-maghiară – prostie vs. istețime;
- ▣ prostie vs. istețime – istoria Transilvaniei.

Existența unor stereotipuri comune (v. și capitolul 6, secțiunea 3) celor trei grupuri etnice vizate de această cercetare confirmă ceea ce a afirmat Davies (1990): țintele sunt o reflectare a grupului central și reprezintă un grup foarte asemănător din perspectivă socioculturală.

În plus, am observat că informațiile sociale, culturale, istorice și politice prezentate de-a lungul capitolului sprijină informațiile stereotipe devenite teme în glumele *cu unguri/maghiari/secui și cu români*.

Jocul dialogic al glumelor spuse din perspectiva românilor, pe de o parte, și din perspectiva maghiarilor, pe de altă parte, face care relația *centru-periferie* să fie răsturnată în funcție de poziția performerului. Acest dialog umoristic ajută la conturarea viziunii grupului etnic pe care îl reprezintă cel care spune gluma asupra unei teme date. Textul umoristic reușește, în același timp, să decodifice care este grupul performer/central și care este grupul-țintă/periferic prin mecanisme pragma-lingvistice care vor fi dezvoltate în următorul capitol.

Datorită permanentei confruntări dintre *român și ungar/maghiar/secui* în lumea bancului, propun un nou concept care urmează a fi ilustrat în capitolul 6 – *glume interetnice*.

CAPITOLUL 6

GLUMELE INTERETNICE: REFLECTAREA RELAȚIILOR INTERETNICE ÎN GLUME²¹

Atunci când relația existentă între două categorii etnice este interpretată în discursul umoristic, folosesc conceptul de *glume interetnice*. Acestea oglindesc relațiile interculturale existente între grupurile etnice care trăiesc împreună în Transilvania (regiunea în care a fost colectat corpusul).

Considerând discuția despre modul în care relațiile etnice sunt ilustrate în bancuri una dintre cele mai interesante caracteristici ale umorului etnic, propun o nouă perspectivă asupra glumelor etnice. Prin *glume interetnice*, înțeleg acele glume în care sunt înfățișate atât grupul central (prin *personaje model*), cât și grupul periferic (prin *personaje antimodel*).

Prezența *personajului model*²² (ca reprezentant al grupului central – i.e., *român*, înțeles drept locuitor al Transilvaniei) este marcată în discurs prin instrumente lingvistice. Această cercetare arată că prezența grupului central poate fi declarată explicit prin intermediul etnonimelor sau prin mijloace lexicale sau gramaticale. Din punct de vedere lexical, utilizarea lexemelor care se referă la (1) ocupații/profesii, (2) o persoană în general sau (3) nume proprii sunt cele mai frecvente reprezentări. Din punct de vedere gramatical, utilizarea pronomelor și a verbelor (persoana I și a II-a, singular sau plural) sunt instrumente utilizate pe scară largă.

Secțiunea 1 a acestui capitol prezintă fenomenul descris mai sus raportându-se la glumele *cu țigani*. Această secțiune este mai amplă, abordând și una dintre principalele teme întâlnite în glumele *cu țigani*, așa cum menționam la finalul capitolului 4 – *termeni de adresare*. Secțiunea 2 are în vedere glumele *cu unguri/maghiari/secui* și *cu români* și prezintă principalele strategii de identificare a grupului central și a celui periferic. În cazul acestor glume, nu există o temă principală care să abordeze *termenii de adresare*, singura temă care se află în strânsă relație cu numirea *ungurilor* este categoria *jigniri*, care a fost tratată în capitolul 5, secțiunea 2.8.2. Secțiunea 3 a acestui capitol prezintă principalele stereotipuri comune ale personajelor identificate în glumele vizate de prezenta cercetare.

1. CAZUL GLUMELOR CU ȚIGANI

Parcurgând exemplele din capitolul 4, putem afirma că umorul etnic portretizează *țigani*, aproape niciodată *romii*, din cauza propagării trăsăturilor negative evidențiate de prezența *țiganului*.

---

²¹ Părți ale acestui capitol sunt preluate din: Tudor, Noemi. 2022. „Interethnic jokes in Transylvania. The case of Gypsy jokes.” *Bulletin of Transilvania University of Braşov, Seria IV. Philology. Cultural Studies*, nr. 2: 9-28. Informațiile au fost prezentate la *International Conference on Linguistics: Structure, Use and Meaning - Language and Dialogue from an Intercultural Perspective* (15-17 septembrie 2022), în lucrarea *Interethnic jokes in Transylvania*.

²² Propun distincția dintre *personaj model*, reprezentant al grupului central care reglementează trăsături fizice și de caracter, acțiuni, comportamente etc. considerate normale pentru spațiul sociocultural din care provine, și *personaj antimodel*, reprezentant al grupului periferic, care se diferențiază de personajul model prin cel puțin o trăsătură distinctivă fapt ce devine, adesea, sursă a umorului (inter)etnic.

Astfel, glumele, din prisma stereotipurilor negative asociate cu o identitate denumită *ţigan*, devin prolifiche. Simpla menţionare a *personajului antimodel* determină numeroase procese inferenţiale care focalizează atenţia asupra acelor trăsături distinctive care nu sunt/rareori sunt atribuite personajului model. Din acest motiv, *ţigan* devine un *hiper-stereotip*, înglobând alte *hipo-stereotipuri*.

1.1 CUM ESTE NUMITĂ MINORITATEA ROMĂ ÎN GLUME?

În cele 100 de glume *cu ţigani* colectate, grupul periferic (i.e., *ţigani*) este numit în diverse moduri. Secţiunea ilustrează etnonimele şi celelalte modalităţi de numire a acestui grup etnic regăsite în corpul care reflectă portretul *ţiganului*.

Clasificare	Nume	Ocurenţe
Exonim (cuvânt de bază)	<i>ţigan</i>	163 din care:
Forme derivate	<i>ţigancă</i>	11
	<i>ţigănuş</i>	3
Sintagme nominale	<i>pui de ţigan</i>	2
	<i>copil de ţigan/copiii ţiganilor</i>	1+1
	<i>ţiganul tată</i>	1
	<i>ţiganul bătrân</i>	2

Tabelul 6.1 – *Cum îi numim? (1)*

Clasificare	Nume	Ocurenţe
Alte lexeme care desemnează copii	<i>puradel</i>	9
Alte lexeme care desemnează femei adulte	<i>piranda</i>	13
Alte lexeme care desemnează bărbaţi adulţi	<i>tatai</i>	11
	<i>bulibaşa</i>	6
Lexem folosit pentru bărbat tânăr	<i>golan</i>	1

Tabelul 6.2 – *Cum îi numim? (2)*

Clasificare	Nume	Ocurenţe
Nume <i>ţigăneşti</i>	<i>Elvis</i>	6
	<i>Lăcătuş</i>	5
	<i>Majestatea Sa Iulian</i>	1
	<i>Parpanghel</i>	1
	<i>Zambila</i>	1

Tabelul 6.3 – *Cum îi numim? (3)*

Clasificare	Nume	Ocurenţe
Desemnează un grup	<i>şatră de ţigani</i>	3
	<i>cartier de ţigani</i>	1
	<i>comunitatea romilor</i>	1
	<i>familie de ţigani</i>	1

	<i> cetățenii de pe lângă Târgu Mureş</i>	1
--	---	---

Tabelul 6.4 – *Cum îi numim? (4)*

Clasificare	Nume	Ocurențe
cu portretizare prin porecle	<i>cioară</i>	8
	<i>moace</i>	1
cu portretizare prin endonim	<i>rom/rrom</i>	5 din care:
	<i>pui de rom</i>	1
cu portretizare prin non-exonim/evitare	<i>nene</i>	1

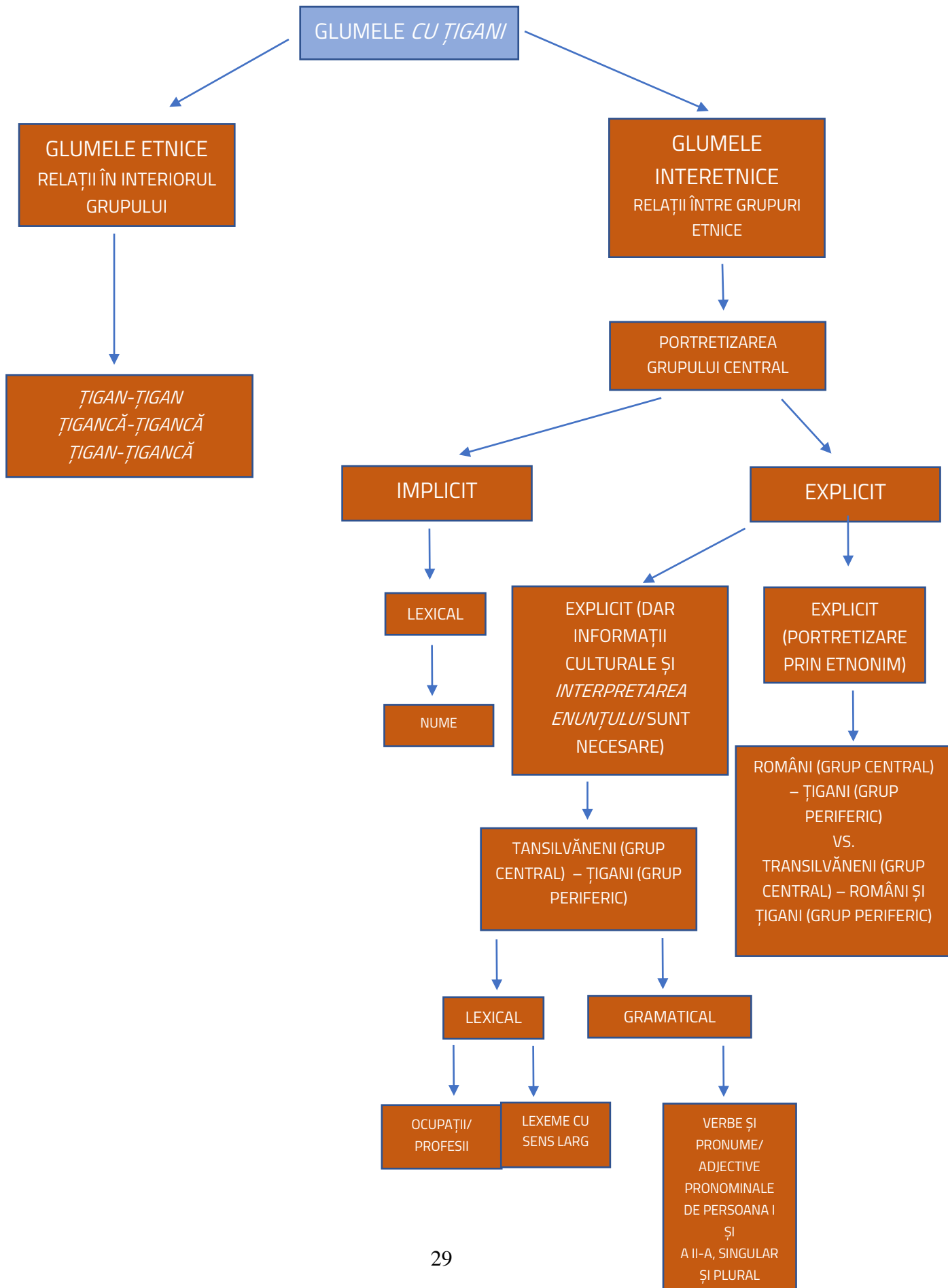
Tabelul 6.5 – *Cum îi numim? (5)*

1.2 RELAȚII INTERETNICE ÎN GLUMELE *CU ȚIGANI*

În majoritatea bancurilor, grupul central, reflectat fie prin nume tradiționale românești, fie prin prezența unui individ (femeie sau bărbat)/unui grup de indivizi (fără a numi explicit originea etnică), reprezintă totalitatea oamenilor care trăiesc în Transilvania (maghiari, români și sași, adesea numiți generic *român*²³), care îi vizează în glumele lor pe *țigani*. Minoritatea etnică periferică (i.e., *țigani*) este ținta acestor glume. Devine important de ilustrat modalitatea prin care gluma este capabilă să transmită informația de natură interetnică. Voi prezenta, prin figura 6.1, procesele inferențiale implicate în interpretare pentru a stabili și deduce prezența grupului central.

²³ cu sensul de *cetățeni români*; interpretare favorizată de modalitatea de colectare a corpusului.

Figura 6.1 – Portretizarea românilor în glumele cu țigani

2. CAZUL GLOMELOR CU UNGURI/MAGHIARI/SECUIŞI CU ROMÂNII

2.1 CUM ESTE NUMITĂ MINORITATEA MAGHIARĂ ÎN GLUME?

Din perspectivă românească, apare personajul numit prin etnonimul *ungur/unguroaică* (etnonim folosit de 125 de ori în corpus), iar din perspectivă maghiară, etnonimele folosite sunt *maghiar* (11 ocurenţe) şi *secui* (23 de ocurenţe). La acestea se adaugă cuvinte ce denumesc limba: *ungureşte* (11 ocurenţe) sau *limba maghiară* (4 ocurenţe) şi teritoriul locuit de *secui*, *Ținutul Secuiesc* (2). La nivelul glumei, putem considera că *ungur* este un exonim, în timp ce *maghiar* şi *secui* reprezintă endonime. În plus, apar şi *hunii* (3 ocurenţe), prezentaţi ca strămoşi ai *ungurilor*.

Alte modalităţi de portretizare a grupului etnic *maghiar* sunt:

- numele proprii: Attila/Ottila (3/1 ocurenţe), Imre (3 ocurenţe), János (28 ocurenţe), István (3 ocurenţe), Pista/ Pisti²⁴ (5/11 ocurenţe), Jóska (3 ocurenţe), Laci (4 ocurenţe), Gyuri (11 ocurenţe), Feri (8 ocurenţe), Gábor (7 ocurenţe), Tókéş László (1 ocurenţă), Zsuzsi (2 ocurenţe);
- denumit prin trăsături fizice: *mustăciosul* (cu accent maghiar);
- locuri de muncă asociate cu mediul politic: *parlamentar din UDMR*;
- termeni care desemnează o insultă etnică: *bozgor*;
- asociere cu elemente gastronomice: *salamul Pick*.

2.2 RELAȚII INTERETNICHE ÎN GLOMELE CU UNGURI/MAGHIARI/SECUIŞI CU ROMÂNII

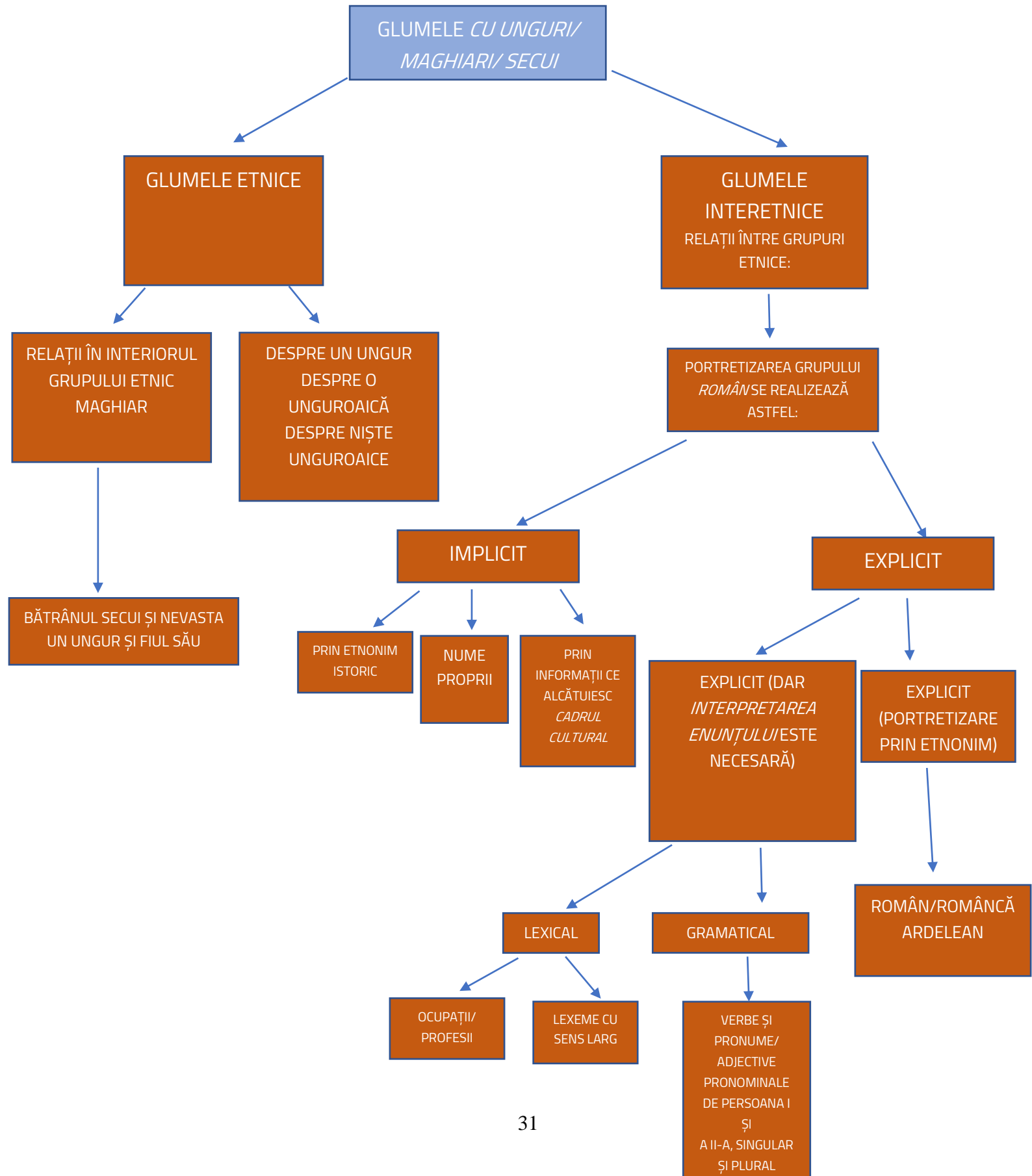
Asemenea glumelor *cu țigani*, și în glumele care portretizează minoritatea maghiară putem face distincția între glume etnice (5% din corpus), care prezintă relații din interiorul grupului etnic, și glume interetnice (94% din corpus), care prezintă relațiile interetnice existente între grupul central și grupul periferic. În afara acestora, așa cum am descris în capitolul 5, glumele multietnice portretizează, în general, naționalități care nu sunt conectate din punct de vedere sociocultural, însă care sunt stereotipizate, unul fiind *victima/ținta* poantei (v. Anexa 2, 5.2.3, unde apare un grup de oameni care vorbesc diferite limbi, respectiv *francezul și secuicul*). Această tipologie este depășită în glumele *cu unguri* deoarece, alături de (1) *un francez și un american*, apar și *ungurul și românul*, (2) alături de *german*, apar și *românul și ungurul*, (3) alături de *negru*, apar și *românul și secuicul*, (4) alături de *francez și englez*, apar și *ungurul și îngerul* (i.e., Funar, politician român). Aceste bancuri prezintă relația ce se stabilește la nivel social și cultural între cele două grupuri etnice (i.e., *unguri/maghiari/secui și român*). Glumele care introduc *un român*, *un ungur* și *un țigan*, respectiv *baciul moldovean*, *baciul vrâncean* și *baciul ungur* sunt considerate și ele glume interetnice ca orice glumă care reflectă relațiile interetnice existente în Transilvania/România. Astfel, glumele multietnice devin glume interetnice din această perspectivă (1% dintre glume rămân multietnice, iar 6% reprezintă glume aparent multietnice devenite interetnice prin prezentarea relației dintre *unguri/maghiari/secui și român*).

---

²⁴ Diminutiv al numelui István.

Am identificat modalitatea prin care este portretizat *ungurul/secuiul/maghiarul* și am stabilit că cele mai multe glume (94% din corpus) reflectă relația pe care acesta o are cu *românul*. În continuare, prin intermediul figurii 6.2, prezint strategiile de portretizare a *românilor*.

Figura 6.2 – Portretizarea românilor în glumele cu unguri

3. TEME/STEREOTIPURI COMUNE ÎN GLUMELE *CU ȚIGANI, CU UNGURI/MAGHIARI/SECUI ȘI CU ROMÂNII*²⁵

Așa cum arăta Davies (1990) în relație cu scenariul etnic *prostitie*, grupul central țintește un grup periferic pe care îl percepe care o reflexie distorsionată și, astfel, amuzantă a sinelui. Apropierea existentă între cele două grupuri este evidențiată de nenumărate ori în literatura de specialitate (v. capitolul 2). Putem reprezenta această viziune astfel²⁶:

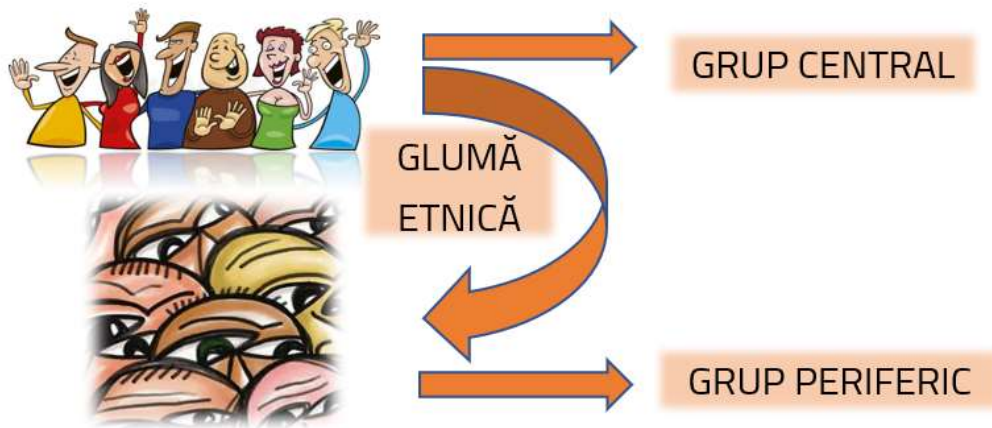

Figura 6.3 – Relația grup central-grup periferic în glumele etnice

Un subiect mai puțin abordat de studiul umorului etnic rămâne stabilirea stereotipurilor comune, căci, așa cum am arătat deja în capitolele 4 și 5, adesea un scenariu etnic poate fi împărțit de grupurile minoritate și poate chiar de majoritate.

În capitolul 4, am analizat glumele *cu țigani*, în care țintele glumelor etnice performate de *români*, ei transpunându-se în universul glumei ca personaje model, sunt *țigarii* (personaje antimodel). În procesul de colectare a datelor, am fost interesată de glumele spuse de comunitatea romă despre *români* sau *maghiari*, dacă acestea există. Interacționând în special cu comunitățile de romi din loc. Crizbav, loc. Codlea (cartierul Mălin) și loc. Săcele (cartierul Gârcini), am aflat că aceștia nu țintesc cele două grupuri amintite în glumele lor.²⁷ Capitolul 5 a fost dedicat glumelor cu *ungurii maghiari/secui și români*. Aceste glume au fost redată dintr-o dublă perspectivă: (1) grup central *români* – grup periferic *unguri*; (2) grup central *maghiari/secui* – grup periferic *români*. Am ilustrat un joc de răsturnare sau confirmare a viziunii asupra temelor similare, favorizate de schimbarea perspectivei. Însă, în cazul glumelor tratate în capitolul 4, respectiv 5, etnonimul *român*

²⁵ Informațiile au fost prezentate la *3rd Humour Research Project* (2-3 octombrie 2023), în lucrarea *Shared stereotypes in Transylvanian ethnic jokes*, și la *Students' Annual Conference of the Faculty of Foreign Languages and Literatures* (26-27 aprilie 2024), în lucrarea intitulată *Stereotipuri comune în glumele etnice transilvănene*.

²⁶ Sursă imagini:

[Freepik.com/premium-vector/group-happy-people_1712803.htm](https://www.freepik.com/premium-vector/group-happy-people_1712803.htm), accesat la data de 4.03.2022.

<https://lazocho.com/2016/07/09/my-hope-for-group-work-and-introverts/>, accesat la data de 4.03.2022.

²⁷ În realitate, este posibil ca aceștia să nu dezvăluie în afara comunității informații ce ar putea să îi pună într-o lumină negativă. Din discuțiile purtate, am constatat că membrii comunității rome consideră umorul un instrument ce favorizează agresiunea interetnică, însă aspectele ce țin de receptarea umorului nu au fost vizate de această lucrare. Această perspectivă a fost confirmată și de singura persoană de etnie romă care a participat la sesiunea de colectare a corpusului.

desemnează pe rând (1) fie grupul transilvănean (care include minoritatea germană și cea maghiară), fie (2) o identificare națională.

Astfel, o hartă a interacțiunilor umoristice poate fi redată astfel²⁸:

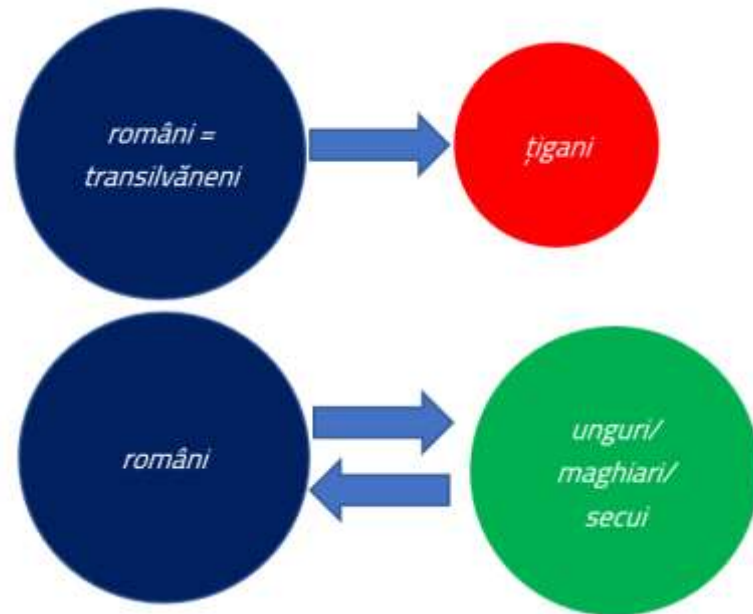

Figura 6.4 – Harta relațiilor interetnice în glumele etnice transilvănene

Stereotipurile/temele comune identificate în textele umoristice colectate (v. anexa 1 și anexa 2), în urma unei analize comparative, sunt prezentate în această secțiune, fiecare categorie fiind reflectată printr-un exemplu, reluat din capitolele anterioare unde au fost deja analizate prin aplicarea Modelului Cercurilor Secante.

Am identificat stereotipuri/scenarii etnice/teme comune întâlnite în cele 200 de glume care alcătuiesc corpusul. Printre acestea se numără: (1) *țigani = români*: furt; necinste generală; (2) *țigani = unguri*: obsesia uzului limbii minorității; distorsiunea limbii române; analfabetism; cerșetorie; (3) *români = unguri/maghiari/secui*: obsesia trecutului; prietenie; (4) *români = țigani = unguri/maghiari/secui*: istețime; prostie; violență; discriminare.

²⁸ Mărimea cercurilor este relevantă. Românii și maghiarii sunt prezentați pe aceeași poziție datorită jocului dialogic ce se construiește la nivelul performării umorului etnic. În schimb, *țigani* sunt vizați de români și nu devin niciodată grup central.

CONSIDERAȚII FINALE

Scopul principal al acestei cercetări a fost să identifice aspectele specifice ce caracterizează umorul etnic transilvănean, alegând ca specie gluma etnică, una dintre cele mai răspândite forme ale umorului verbal, ale cărei variante sunt adesea consemnate în culegeri de bancuri, dar și pe internet. Astfel, urmărind corpusul prezentat în Anexa 1 și Anexa 2, observăm faptul că 86% dintre glumele *cu țigani* din prima parte a corpusului (în total 100 de glume) se regăsesc fie într-o formă identică, fie într-o formă adaptată și pe internet²⁹. În cazul glumelor *cu unguri/maghiari/secui* (în total 100 de glume) procentul este mai mare, 93%, la care adăugăm încă două glume care au fost identificate într-un volum de povestiri umoristice. Acest fapt arată legătura strânsă ce există între formele orale și cele scrise ale glumelor.³⁰ Pentru glumele care nu au fost identificate în surse scrise, am consemnat *cules oral*, considerând că gluma fie avea doar o formă orală în 2021, în momentul colectării corpusului, fie a fost o glumă creată de colaboratorul³¹ care a performat gluma în sesiunile informale de colectare a acestora.

O abordare comparativ-contrastivă a fost avută în vedere pentru a identifica *stereotipurile/temele* comune și cele specifice fiecărui grup etnic vizat, regăsite în glumele etnice.

Aplicând o paradigmă pragma-lingvistică, am propus un model de analiză ce integrează principalele direcții și concepte din studiul umorului, și nu numai, necesare pentru a crea un cadru ce permite contextualizarea, explicarea și analizarea glumelor. Astfel, delimitarea conceptuală a unor termeni (*etnic, grup central vs grup periferic, (grup-)țintă, stereotip, scenariu etnic* etc.) a fost necesară în vederea utilizării lor aplicate contextului local transilvănean și glumelor colectate în acest spațiu. Din domeniul pragmaticii, am aplicat direcții ale pragmaticii socioculturale și ale celei cognitive (în special, teoria relevanței). În cadrul modelului cognitiv, am identificat teoria care tratează în egală măsură toate aspectele vizate de glumele etnice. Modelul Cercurilor Secante (Yus 2002, 2013a, 2013b, 2016, 2023) vizează: (1) strategiile centrate pe limbă/discurs (interpretarea enunțului), (2) strategiile ce vizează construcția de cadre (cadrul de construire a sensului) și (3) strategii axate pe informații de fundal de natură socioculturală (cadrul cultural). Am preluat concepte ca *declanșatorul de modificare a cadrului/scenariului, opoziția cadrelor/scenariilor* (unde a fost aplicabil) din SSTH (Raskin 1985), *țintă și strategii narrative* din GTVH (Attardo și Raskin 1991), printre cele mai importante. Perspectiva lingvistică a lucrării este dată de aspectele identificate în analiza glumelor ce țin de fonetică, morfologie, sintaxă, semantică și dialectologie, aspecte specifice minorităților. La acestea se adaugă perspective preluate din analiza discursului (prin reflectarea modului în care se manifestă controlul și discriminarea în limbă). Teoria eliberării explică motivul pentru care umorul

---

²⁹ Pentru determinarea surselor de pe internet, s-a ales acel site pe care se regăsește cea mai apropiată formă a glumei de varianta performată de colaborator. Prin inserarea textului în motoare de căutare, cu ajutorul algoritmilor pe care aceste motoare de căutare le folosesc, am identificat sursele menționate la finalul textelor umoristice din Anexa 1 și Anexa 2.

³⁰ Consider că cele 200 de glume organizate tematic reprezintă o culegere valoroasă care poate oferi ocazia cercetătorilor de a le analiza și din alte perspective.

³¹ Colaboratorul reprezintă un filtru al informațiilor umoristice, datorită acestui fapt el poate adapta și crea glume.

rămâne o modalitate de a elimina tensiunile psihologice existente la nivelul subconştientului. Deşi politicile europene limitează stereotipiile, glumele etnice rămân în Transilvania un fenomen viu şi astăzi. Cel mai important model a fost preluat din studiul umorului etnic – *Modelul Centru-Periferie* (Davies 1990).

1. TEME ŞI STEREOTIPURI ÎN GLUMELE ETNICE

Capitolele 4 şi 5 prezintă principalele teme şi stereotipuri identificate în glumele etnice *cu ţigani*, pe de o parte, şi *cu unguri/maghiari/secui* şi *cu români*, pe de altă parte. Am observat că există o relaţie directă între aria tematică în care este înscrisă o glumă şi stereotipul vizat. Astfel, de exemplu, în glumele ce vizează tema *furtului*, *ţiganul* este reprezentat drept *hoţ/tâlhar*, iar în glumele despre *agresiune/discriminare*, *ungurul/maghiarul/secuiul* sau *românul* sunt caracterizaţi moral ca violenţi. Prin urmare, am observat că tema tinde să înglobeze mereu aceleaşi stereotipuri (de exemplu, *istoria Transilvaniei = obsesia de a demonstra că Transilvania este a românilor sau a ungarilor/maghiarilor/secuilor*). Observăm că se constituie o relaţie de interdependenţă între tema unei glume şi stereotipul vizat. În cazul glumelor *cu ţigani*, de obicei, textul umoristic se poate reduce la stereotipul ce denumeşte şi aria tematică (de exemplu, *murdărie – murdar/jegos*; *prostie – prost*; *sărăcie – sărac*; *non-sărăcie – bogat*; *cerşetorie – cerşetor* etc.). În schimb, în glumele *cu unguri/maghiari/secui* şi *cu români*, de cele mai multe ori, denumirea dată ariei tematice nu ilustrează explicit stereotipurile asociate (de exemplu, *uzul limbii – ungurul nu vorbeşte limba română*; *ungurul vrea să vorbească exclusiv limba maghiară* etc. sau *apartenenţa etnică şi de stat – în viziunea românilor, toţi ungurii trebuie să locuiască în Ungaria*; *în viziunea maghiarilor, ei îşi doresc să locuiască în Transilvania/Ţinutul Secuiesc unde să fie consideraţi băştinaşi*), excepţie făcând glumele din categoria *agresiune şi discriminare*, respectiv *prostie vs isteţime*.

Aceste teme/stereotipuri pot funcţiona singure sau se pot combina cu altele pentru a spori efectul umoristic al textului.

Principalele teme identificate, în ordinea descrescătoare a frecvenţei acestora ca teme (principale şi complementare), sunt:

GLUME CU ȚIGANI	GLUME CU UNGURI/MAGHIARI/SECUI ȘI CU ROMÂNI
Furt (24 glume)	Agresiune și discriminare (50 de glume)
Murdărie (15 glume)	Uzul limbii (39 de glume)
Prostie (14 glume)	Istoria Transilvaniei (20 de glume)
Termeni de adresare (14 glume)	Apartenență etnică și de stat (13 glume)
Discriminare (12 glume)	Politică (13 glume)
Violență (10 glume)	Prietenie româno-maghiară (8 glume)
Sărăcie (9 glume)	Prostie vs istețime (8 glume)
(Lipsa de) educație (8 glume)	Jigniri (5 glume)
Trăsături fizice (8 glume)	Gastronomie (4 glume)
Obsesia față de metale (8 glume)	Autonomia Ținutului Secuiesc (2 glume)
Drepturile <i>țiganilor</i> (6 glume)	

Cerşetorie (4 glume)	
Minciună (4 glume)	
Familie numeroasă (4 glume)	
Non-sărăcie (4 glume)	
Asemănări (4 glume)	
Limbă (4 glume)	
Necinste generală (3 glume)	

Tabelul C. 1 – Teme în glumele (inter)etnice transilvănene

La aceste teme se adaugă și subiecte ce nu au reprezentat teme principale în glume etnice, printre cele mai importante numărându-se *frica de poliție, lipsa tradițiilor, lenea și istețimea*, în cazul glumelor *cu țigani*, respectiv *analfabetismul și cerșetoria* în cazul glumelor *cu unguri/maghiari/secui și cu români*.

Interesant devine faptul că glumele etnice confirmă existența unor stereotipuri comune atribuite celor trei etnii reprezentate în glume fie prin *personaje model*, fie prin *personaje antimodel* (v. Figura C.1). Aceste stereotipuri comune sunt reflectări ale fenomenului de *înrudire etnică*, confirmând totodată teoria lui Davies (1990): nu spunem glume etnice despre un grup necunoscut, ci despre unul foarte asemănător cu cel din care provenim.

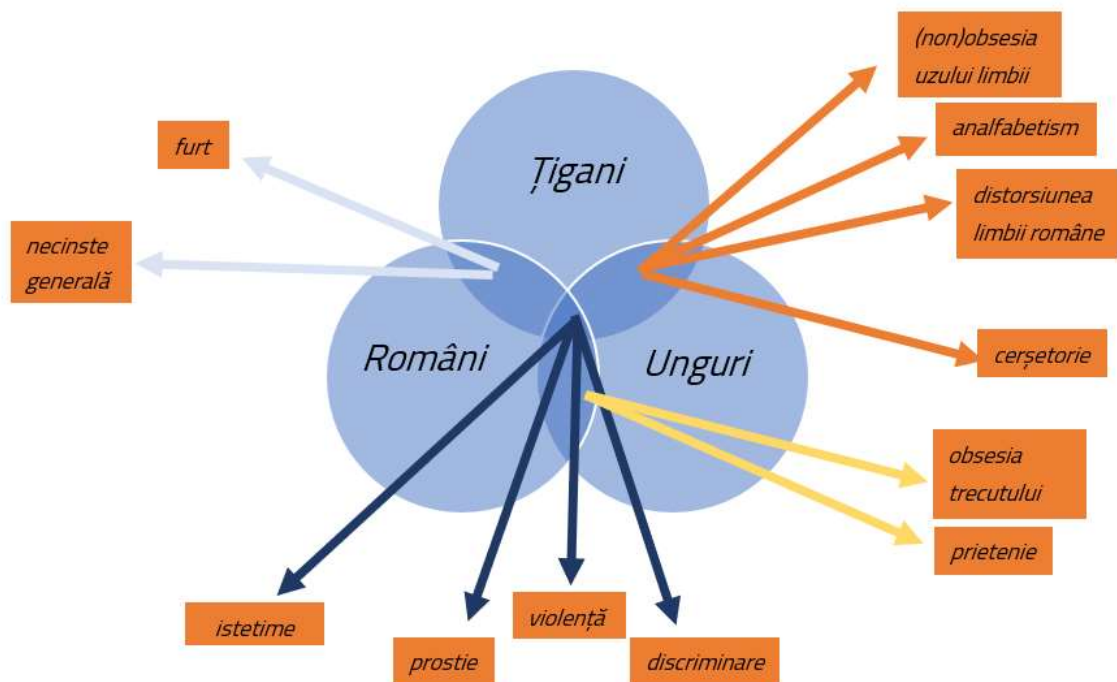

Figura C.1 – Stereotipuri comune în glumele (inter)etnice transilvănene

Este important de menționat faptul că stereotipurile sunt mult mai puternice în cazul glumelor *cu țigani*; cel mai des, simpla întărire sau contrazicere a lor este suficientă pentru derivarea efectului umoristic. Din acest motiv, observăm și că aceste texte sunt mult mai scurte decât glumele *cu unguri/maghiari/secui și români*: (1) 100 de glume *cu țigani* = 4.243 de cuvinte; (2) 100 de glume *cu*

unguri/maghiari/secuişi cu români = 7.075 de cuvinte³². Aceste stereotipuri sunt accesate în procesul de interpretare a glumei prin intermediul cadrului cultural (v. MCS).

2. CADRUL CULTURAL ÎN GLUMELE ETNICE TRANSILVĂNENE

Având în vedere informațiile sintetizate în Anexele 3 și 4 și analiza exemplurilor din capitolele 4 și 5 ajungem la următoarele concluzii:

(1) În glumele *cu țigani*:

- Schema (1) *cadru de construire a sensului + cadrul cultural + interpretarea enunțului* se regăsește de 21 de ori;
- Schema (2) *cadru de construire a sensului + cadrul cultural* se regăsește de 39 de ori;
- Schema (5) *cadru cultural + interpretarea enunțului* se regăsește de 10 ori;
- Schema (6) *cadru cultural* se regăsește de 30 de ori;
- Lipsesc schemele (3) *cadru de construire a sensului și interpretarea enunțului*; (4) *cadru de construire a sensului și (7) interpretarea enunțului*.

(2) În glumele *cu ungi/maghiari/secuişi cu români*:

- Schema (1) *cadru de construire a sensului + cadrul cultural + interpretarea enunțului* se regăsește de 12 de ori;
- Schema (2) *cadru de construire a sensului + cadrul cultural* se regăsește de 36 de ori;
- Schema (5) *cadru cultural + interpretarea enunțului* se regăsește de 23 ori;
- Schema (6) *cadru cultural* se regăsește de 29 de ori;
- Lipsesc schemele (3) *cadru de construire a sensului și interpretarea enunțului*; (4) *cadru de construire a sensului și (7) interpretarea enunțului*.

Prin urmare, pot afirma că glumele etnice presupun întotdeauna activarea cadrului cultural. Motivul principal al acestui fapt este că umorul regăsit în aceste glume are la bază informații socioculturale împărtășite, stocate atât în mintea celui care spune glume, cât și în mintea receptorului³³. Aceste informații sunt necesare pentru a da sens unui text umoristic ce vizează etnia. Astfel, strategiile interpretative presupun nu doar activarea cadrelor de construire a sensului³⁴ – numite în literatura de specialitate și *scenariu* (eng. *script* sau *scenario*), *schemă* (eng. *schema*) sau *ramă* (eng. *frame*) – sau a posibilelor interpretări date unui cuvânt/enunț (prin strategii existente la nivelul explicării sau chiar prin strategii ce au în vedere interpretarea explicită în loc de cea implicită sau invers), ci și procesarea informațiilor socioculturale accesate prin cadrul cultural. Aceste informații culturale includ calități/defecte stereotipe ce vizează un anumit grup etnic – *țigani, ungi/maghiari/secui, români* - care sunt împărtășite de comunitatea (transilvăneană) din care fac parte emițătorul și receptorul. Aceste stereotipuri reprezintă prejudecăți ce sunt atribuite unui întreg grup etnic, deoarece stereotipurile reprezintă atribute colective.

În 29,5% din totalul ocurențelor în corpus, simpla confirmare a unor informații prototipice despre cultura sau comunitatea grupului-țintă generează efectul umoristic, pentru că receptorul

³² Cifrele includ exclusiv textul glumei și codul acesteia, nu și sursa, titlurile și subtitlurile.

³³ În cazul glumelor etnice, am făcut distincția între emițător-ideal vs receptor-ideal pentru a marca necesitatea împărtășirii informațiilor de natură socioculturală.

³⁴ De obicei, două cadre care sunt activate în momente diferite ale interpretării textului, de cele mai multe ori, al doilea cadru fiind dezvăluit de poanta glumei. Aceste cadre se pot afla în relație de opoziție (v. SSTH).

devine victima *şocului manifestării* (eng. *the shock of manifestness*). Astfel, credinţele culturale (eng. *metarepresented cultural beliefs*) devin sursă a umorului. Indiferent dacă o informaţie de natură socioculturală este confirmată/întărită sau contrazisă, cadrul cultural trebuie să fie accesat. De multe ori, cadrul cultural cuprinde informaţii stereotipe care constituie *premise implicate* ce permit derivarea unor concluzii implicate relevante.

În concluzie, stereotipurile culturale sunt *reprezentări colective* (eng. *collective representations*) împărtăşite de membrii comunităţii transilvănene.

Aşa cum am arătat în capitolul 4, respectiv 6, hiper-stereotipul *ţigan* declanşează în mintea receptorului informaţii asociate cu un *personaj antimodel*, devenit însuşi un stereotip. Portretizarea prin exonim încă de la începutul glumei favorizează accesarea hipo-stereotipurilor asociate cu acest grup etnic care sunt identificate şi de studiile sociologice şi confirmate în textele umoristice. Efectul umoristic generat de glumele care portretizează *personajul antimodel rom*, prin endonim, nu are la bază accesarea unor hipo-stereotipuri, singura informaţie culturală fiind că *românii* îi izolează atât pe *romi*, cât şi pe *ţigani*. Prin urmare, informaţia culturală vizează, cel mai adesea, relaţia dintre grupul central şi grupul periferic, nu grupul periferic şi hipo-stereotipurile asociate acestuia.

Şi în cazul glumelor *cu unguri/maghiari/secui*, informaţiile culturale motivează alegerea etnonimului, însă acesta nu devine un *hiper-stereotip*. *Personajul antimodel* este numit *ungur* dacă gluma este performată de un român, acesta devenind *personaj model*, este numit *maghiar* sau *secui* în glumele performate de un maghiar. Cum am precizat în capitolul 5, alegerea etnonimului *ungur* implică prejudecăţi asociate acestui grup etnic, asemenea exonimului *ţigan*, însă folosirea etnonimului în spaţiul sociocultural fără a avea o trăsătură semantică peiorativă, ca în cazul *ţigan*, face ca acest etnonim să nu se specializeze încă:

- *Ţigan* – peiorativ vs *Rom* – corect din punct de vedere politic;
- *Ungur* – *Maghiar* – *Secui* – toate corecte din punct de vedere politic, însă cu o preferinţă de a fi utilizate fie de *români*, care denumesc membrii grupului etnic *unguri*, fie de maghiari, care se autodenumesc *maghiari* (etnonim naţional) sau *secui* (etnonim regional). Există totuşi o tendinţă de a specializa termenii *ungur* şi *maghiar* (descrisă în capitolul 5, secţiunea 1 din lucrare).

Având în vedere o direcţie socială şi politică ce promovează *corectitudinea politică*, aceste informaţii stereotipe părăsesc realitatea şi inundă lumea glumelor etnice. Observaţiile empirice arată că, în Europa, tendinţa este de a aboli performarea glumelor etnice³⁵, însă în România aceste glume rămân vii şi astăzi.

Prin corelarea informaţiilor regăsite în glume cu cele de natură socială, în special, pot afirma că aceste stereotipuri sunt hiperbolizări ale unor stereotipuri de natură socioculturală, fiind, în mare parte, susţinute de studii sociologice, antropologice, etnologice, istorice şi politice.

---

³⁵ Participarea mea la conferinţe internaţionale cu teme ce abordează glumele etnice a surprins publicul. Mirarea lingviştilor a fost şi mai mare când am menţionat că aceste glume sunt în circulaţie şi astăzi.

Deşi lucrarea nu vizează şi receptarea umorului, în capitolul 1 (secţiunea 3.1.1) şi în capitolul 3 (secţiunea 5), am introdus informaţii despre potenţialul agresiv sau coeziv al umorului etnic. Consider că gradul de acceptare al acestor glume depinde de percepţia fiecărui individ în parte, la nivelul societăţii existând totuşi o tendinţă de împiedicare a discursurilor ce nu respectă perspectivele corectitudinii politice. Cu toate acestea, emisiunile de comedii de tip *stand-up*, talk-show-urile, dar şi reţelele de socializare abundă de texte umoristice cu conotaţii etnice, printre care şi glume. Regăsirea unor glume din corpus în diverse surse orale şi scrise demonstrează atât actualitatea fenomenului etnic în domeniul umorului, cât şi actualitatea acestor texte în societatea contemporană.

3. O VIZIUNE PRAGMATICĂ ASUPRA STEREOTIPURILOR

De ce oamenii „se lasă păcăliți” de informațiile stereotipe despre un grup etnic și de ce folosesc aceste informații în glumele etnice?³⁶

Žegarac (2000/2008, 66) observă că stereotipurile, numite *convingeri implicite* (eng. *implicit beliefs*), sunt greu de schimbat, deoarece sunt accesibile și nu pot fi conștientizate, chiar dacă sunt diferite de convingerile conștiente ale oamenilor.

În mod evident, cu cât participanții sunt mai încrezători că împărtășesc mai multe *credințe culturale*³⁷ (eng. *cultural beliefs*), cu atât pot accesa informațiile contextuale care le sunt disponibile, recunoscând principiul economiei avut în vedere de cel care performează/spune gluma.

Žegarac (2000/2008, 66) subliniază, de asemenea: „credințele implicite sunt intuitive și nu sunt ușor de conștientizat, sunt greu de schimbat și pot fi radical diferite de credințele deținute în mod conștient, excepție făcând cei care le posedă într-un mod rațional”³⁸ (t.n.). Să luăm ca exemplu credința intuitivă inacceptabilă din punct de vedere social [*țigarii sunt hoți*]. Persoanele care dețin această credință ar putea să o înlocuiască în mod conștient cu una acceptabilă [*nu există nicio corelație între hoți și o persoană care se asociază din punct de vedere etnic cu grupul etnic rom/țigan*], continuând, totuși, să se comporte conform vechiului stereotip intuitiv (exemplu adaptat după Žegarac 2000/2008, 66).

Din perspectiva TR, mintea umană tinde să fie orientată spre maximizarea relevanței. Relevanța poate fi obținută cu un efort mental redus sau cu un efort sporit care este compensat, în cazul umorului, prin efecte suplimentare precum buna dispoziție sau amuzamentul. Informațiile stereotipe necesită un efort mental scăzut. Prin urmare, cunoștințele stereotipe sunt mai degrabă accesate în interpretare pentru a maximiza relevanța.

Fiind ușor de accesat, informația stereotipă este adesea împărtășită și devine parte a *mediului cognitiv comun*, iar glumele etnice jonglează, de asemenea, cu aceste tipuri de cunoștințe. Informațiile culturale despre un anumit grup etnic sunt incluse în cadrul cultural pe baza căruia este construită gluma. Prin urmare, umorul etnic implică prezența unui cadru sociocultural specific ce guvernează interpretarea discursului umoristic.

Așadar, TR este adecvată în procesul de înțelegere a modului în care interpretarea enunțului și selectarea contextului pot genera un efect umoristic. TR arată că un act comunicativ îl face pe receptor să aibă așteptări că acesta va fi suficient de relevant în schimbul efortului depus pentru a interpreta conținutul comunicat și poate prevedea de ce acel act comunicativ particular merită atenția interlocutorului. Emițătorul este capabil să prezică strategiile inferențiale și pașii pe care receptorul îi va parcurge în interpretarea unui text (umoristic). În interpretarea umorului etnic, cunoștințele enciclopedice reprezintă cea mai frecventă sursă de informații preluate din context. Acest lucru se întâmplă și datorită existenței cadrelor culturale pe care textul umoristic este construit și pe care se bazează. Rolul glumelor etnice este, în cea mai mare parte, de a întări sau de a contesta stereotipurile culturale, cum ar fi cele care implică grupurile etnice. Stereotipurile rămân stabile pe măsură ce sunt accesate datorită principiului efortului mental redus. Acestea se răspândesc, așa cum demonstrează

³⁶ O discuție privind răspândirea și stabilitatea stereotipurilor a fost inițiată în capitolul 3, secțiunea 5.

³⁷ I.e., au un *mediu cognitiv comun* (eng. *mutual cognitive environment*) în termenii TR.

³⁸ *implicit beliefs are intuitive and not easily amenable to consciousness, they are hard to change, and may be radically different from consciously held beliefs, without those who hold them being aware of this* (Žegarac 2000/2008, 66).

modelul lui Sperber (1996), construind un cadru cultural care este accesat în timpul interpretării glumelor etnice. Efectul umoristic este generat, de cele mai multe ori, datorită *bucuriei împărtășirii cunoștințelor* (eng. *joy of manifestness*) (Yus 2016).

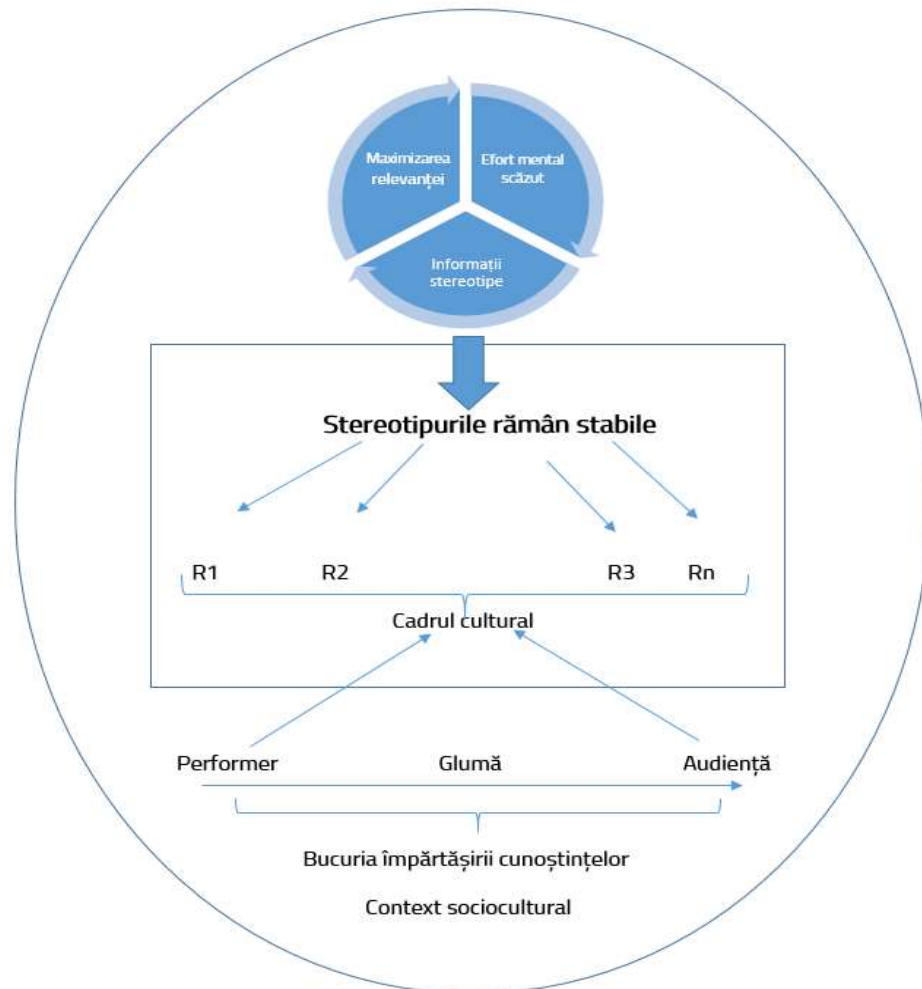

Figura C.2 - TR și stereotipurile

4. PERSPECTIVE ASUPRA TERMINOLOGIEI

Principala problemă cu care m-am confruntat este legată de traducerea limbajului de specialitate, adaptarea lui și găsirea sensului celui mai adecvat în contextul umoristic transilvănean. În plus, a fost necesar să propun și să integrez în limbajul de specialitate noi termeni cu definiții ce reflectă contextul local.

Astfel, cea mai importantă distincție propusă în această lucrare este dihotomia *glume etnice vs glume interetnice*. Capitolul 6 a prezentat distincția și a ilustrat principalele modalități de reflectare a *românilor* în glumele ce portretizează *țigani* și *ungurii/maghiarii/secuii*. Tot în acest capitol, am ilustrat grafic harta interacțiunilor etnice în glumele interetnice transilvănene. În plus, am arătat că, în cazul glumelor *cu țigani*, grupul central este alcătuit din *românii* care îi țintesc pe *țigani* în glumele lor, *țigani* reprezentând grupul periferic. În cazul glumelor *cu unguri/maghiari/secui* și *cu români*, relația centru-periferie este răsturnată odată ce perspectiva se schimbă. Astfel, în glumele spuse din

perspectiva românilor, aceştia reprezintă grupul central, iar *ungurii* reprezintă grupul periferic, în timp ce în cazul glumelor spuse din perspectivă maghiară, *maghiarii/secuii* reprezintă grupul central, în timp ce *românii* alcătuiesc periferia. Prin urmare, etnonimele se specializează în glumele etnice, modelul Centru-Periferie (Davies 1990) fiind adaptat contextului transilvănean.

Printre cele mai importante distincţii terminologice se mai numără şi *personaj model vs. personaj antimodel*. *Personajul model* este reflexia grupului central în glumă. Este personajul care întreprinde acţiunea care îi este specifică oricărui membru al grupului pe care îl reprezintă. *Personajul antimodel* este reflexia grupului periferic în universul glumei. Acest personaj se distinge de personajul model printr-un set de trăsături, care devin sursă a umorului etnic.

În procesul de cartografiere a glumelor etnice transilvănene, am ajuns la distincţia *umor etnic autohton – umor etnic de circulaţie/importat*. Pot spune că umorul etnic transilvănean este **autohton** datorită unor modele adânc înrădăcinate în realitatea socioculturală care sunt puse în lumină în universul glumei.

Perspectiva transilvăneană este reflectată prin: (1) spaţiul geo-cultural de colectare a datelor; (2) originea colaboratorilor; (3) numărul de locuitori de etnie maghiară, respectiv romă în Transilvania şi (4) toponime întâlnite în glumele etnice care desemnează: (1) o regiune (Transilvania; Ardeal; Interiorul Lanţului Carpatic; partea de nord-est a României; Ținutul Secuiesc; Scaune; graniţa dintre România şi Ungaria), (2) munţi (prin munţii Carpaţi; sub umbra muntelui), (3) râuri (Mureşul; Oltul), (4) judeţe (Cluj; Harghita), (5) localităţi (un oraşel ardelenesc; un sat unguresc din Ardeal; Satu Mare; Cluj(-Napoca); Târgu Mureş; Sibiu) etc.

5. LIMITĂRI ŞI PERSPECTIVE VIITOARE DE ANALIZĂ

Dincolo de elementul inovativ al acestei lucrări, cercetarea este limitată la studierea aspectelor socioculturale reflectate în glumele (inter)etnice *cu Țigani*, respectiv *cu unguri/maghiari/secui* şi *cu români*. Viitoare direcţii de analiză se pot îndrepta către colectarea unor texte umoristice care vizează alte grupuri etnice. Printre acestea se numără *saşii*, *evreii* şi, poate mai recent, *ucrainenii*. De asemenea, analiza umorului s-a axat doar pe o specie a acestuia, *glumele etnice*. Observând că în ultimul deceniu o reprezentare deosebită o au memele şi spectacolele de tip *stand-up*, devine interesant de observat în ce măsură acestea Țintesc grupurile etnice vizate de această cercetare. În plus, este important să se constate în ce măsură cadrul care integrează perspective pragma-lingvistice şi de studiu al umorului poate fi aplicat şi altor realizări ale umorului etnic, nu doar glumelor.

Consider că o astfel de temă devine cu atât mai valoroasă cu cât rezultatele sale pot fi comparate cu rezultatele altor domenii, căci – așa cum am arătat – studiul umorului etnic necesită o abordare interdisciplinară care părăseşte graniţele domeniului filologic, îndreptându-se către sociologie, psihologie, studii politice, studii etnoculturale.

BIBLIOGRAFIE

- ***. 2007. *Acces egal la educația pentru romi. Privire generală*.
https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/7bd060da-e61c-416f-9387-0e0d46919063/romania3_20070329_0.pdf – accesat la data de 7.03.2024.
- ***. 2009. *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Academia Română. <https://dexonline.ro/>
- ***. 2012. *Economia socială și comunitățile de romi. Provocări și oportunități*. [https://www.prois-nv.ro/docs/Economia_Sociala_si_Comunitatile_de_Romi%20\(1\).pdf](https://www.prois-nv.ro/docs/Economia_Sociala_si_Comunitatile_de_Romi%20(1).pdf) – accesat la data de 11.03.2024.
- ***. 2014. *Ce este necesar pentru realizarea incluziunii romilor din România?*
<https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/romania/Summary%20Report%20RomanianAchievingRoma%20Inclusion%20RO.pdf> – accesat la data de 5.02.2024.
- Abdalian, Andrew. 2005. „Why's That Funny?? An extension to the Semantic Script Theory of Humor”.
<https://scholarship.tricolib.brynmawr.edu/server/api/core/bitstreams/6ae73d18-31b3-4744-9dd3-cefba0f35ad1/content> – accesat la data de 12.01.2024.
- Andersen, Hans Christian. 2015. *Cele mai frumoase povești de H. C. Andersen*. București: Corint.
- Apte, Mahadev. 1985. *Humor and Laughter: An Anthropological Approach*. London (Londra): Cornell University Press.
- Apte, Mahadev. 1987. „Ethnic Humor Versus "Sense of Humor": An American Sociocultural Dilemma.”
American Behavioral Scientist. 30(3): 27-41.
- Attardo, Salvatore. 1994. *Linguistic Theories of Humor*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Attardo, Salvatore. 2001. *Humorous texts: a Semantic and Pragmatics Analysis*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Attardo, Salvatore. 2002. „Semiotics and pragmatics of humor communication”. *BABEL: Aspectos de Filología Inglesa e Alemana*. 25-66.
- Attardo, Salvatore (ed.). 2014. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sage.
- Attardo, Salvatore. 2015. „Humor and Laughter.” În Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton, Deborah Schiffrin (eds.). *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford. Wiley Blackwell. 168-188.
- Attardo, Salvatore. 2017. *Humor and Pragmatics*. New York: Routledge.
- Attardo, Salvatore (ed.). 2017. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. New York: Routledge.
- Attardo, Salvatore, și Victor Raskin. 1991. „Script theory revised: joke similarity and joke representation model.” *Humor. International Journal of Humor Research*. 4:3-4. 293-347. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Austin, Jhon Langshaw. 1962. *How to do things with words. William James Lectures Delivered at Harvard University 1955* (ed. de J. O. Urmson). Oxford: Clarendon Press.

- Barnes, John (ed.). 1984. *The Complete Works of Aristotle*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Bollingen Series; 71:2.
- Barth, Fredrik. 1969. „Introduction”. În Fredrik Barth. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Cultural Difference*. London: George Allen & Unwin. 9-38.
- Baumann, Timothy. 2004. „Defining Ethnicity”. *The SAA archaeological record*. 5(4): 12-14. https://documents.saa.org/container/docs/default-source/doc-publications/publications/the-saa-archaeological-record/tsar-2004/sep04.pdf?sfvrsn=6a0432b6_2#page=14 – accesat la data de 3.02.2024.
- Bergson, Henri. 1901. *Le rire. Essai sur la signification du comique*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Berlyne, Daniel E. 1972. Humor and its kin. În J. H. Goldstein și P. E. McGhee (eds.) *The psychology of humor*. New York: Academic Press. 43-60.
- Berremán, Gerald D. 1981. „Social Inequality: Across-Cultural Approach.” În Gerald D. Berremán și Kathleen M. Zaretsky (eds.). *Social Inequality: Comparative and Developmental Approaches*. New York: Academic Press. 3-40.
- Bolkan, San, Darrin J. Griffin și Alan K. Goodboy. 2018. „Humor in the classroom: the effects of integrated humor on student learning”. *Communication Education*. 67(2): 1-21.
- Botík, Ján. 1991. „Etnicita ako základná kategória národopisnej vedy”. *Slovenský národopis*. 39(1): 18-25.
- Boxman-Shabtai, Lilian; Limor Shifman. 2015. „When ethnic humor goes digital”. *New Media & Society*. 17 (4). 520-539.
- Brzozowska, Dorota. 2013. „Three characters in Polish jokes”. <http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/eestipoola/brzozowska.pdf> – accesat la data de 21.03.2021.
- Brzozowska, Dorota și Władysław Chłopicki. 2019. „The Chinese as targets in Polish humorous discourse.” *Humour: International Journal of Humour Research*. 32(2): 235-265.
- Bucur, Romulus. 2020. „Histories and signs: on semiotic manipulation in Romanian folk jokes”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Buja, Elena. 2020. „Humour in intercultural encounters”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Carranza, Ernest. 2019. „Releasing Nationalistic Tensions Humour and Politics in Manuel Vázquez Montalbán’s El hombre de mi vida and Carme Riera’s Con ojos americanos”. *Bulletin of Contemporary Hispanic Studies*. 1(2): 111-131.
- Carrier, David și Michael A. Oliker. 2000. „The Aesthetics of Comics”. *The Journal of Aesthetic Education* 35(4): 119.
- Centrul de cercetare a relațiilor interetnice. 2000. *Etnobarometru. Relații interetnice în România (2000)* - <http://www.edrc.ro/docs/docs/Etnobarometru.pdf> – accesat la data de 1.11.2021.
- Chefneux, Gabriela. 2020. „Humor in institutional talk in Romania”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Chłopicki, Władysław și Dorota Brzozowska. 2017. „Polish highlander jokes and their targets”. *European Journal of Humour Research*. 5(4): 67-84.

- Chovanec, Jan și Villy Tsakona. 2018. „Investigating the dynamics of humor: Towards a theory of interactional humor”. În V. Tsakona și J. Chovanec (eds.). *The Dynamics of Interactional Humour. Creating and Negotiating Humour in Everyday Encounters*. Amsterdam/Philadelphia. 1-26.
- Clark, Billy. 2013. *Relevance Theory*. Cambridge/New York/Melbourne/Madrid/Cape Town/Singapore/Sao Paulo/Delhi/Mexico City: Cambridge University Press
- Cochran, Robert. 1989. „What courage! Romanian «Our Leader» jokes.” *The Journal of American Folklore*. 102(405): 259-274.
- Constantinescu, Mihaela. 2007. „Caricaturile politice. Studiu de caz. (M. Stănescu)”. În Gabriela Pană-Dindelegan (coord.). *Limba română. Stadiul actual al cercetării*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti. 281-288.
- Constantinescu, Mihaela. 2012a. *Umorul politic românesc în perioada comunistă. Perspective lingvistice*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
- Constantinescu, Mihaela N. 2012b. „Humour as a Relation Management Strategy in the Romanian Parliamentary Debates”. *Revue roumaine de linguistique* LVII(4). 385–394.
- Constantinescu, Mihaela-Viorica. 2020a. „Framing war in the humorous press”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Constantinescu, Mihaela-Viorica. 2020b. „Pictorial-verbal interplay in Romanian cartoons”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Constantinescu, Mihaela-Viorica, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. 2020. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Critcheley, Simon. 2002. *On Humour*. London: Routledge.
- Curcó, Carmen. 1995a. „Some observations on the pragmatics of humorous interpretations. A relevance-theoretic approach.” *UCL Working Papers in Linguistics* 7: 27-47.
- Curcó, Carmen. 1995b. „Reflexiones sobre la pragmática de las interpretaciones humorísticas: un enfoque basado en la teoría de la relevancia.” *Discurso. Teoría y Análisis* 19: 1-34.
- Curcó, Carmen. 1996. „The implicit expression of attitudes, mutual manifestness and verbal humour.” *UCL Working Papers in Linguistics* 8: 89-99.
- Curcó, Carmen. 1997a. „Relevance and the manipulation of the incongruous: Some explorations of verbal humour.” În M. Groefsema (ed.) *Proceedings of the University of Hertfordshire Relevance Theory Workshop*. Chelmsford: Peter Thomas and Associates, 68-72.
- Curcó, Carmen. 1997b. *The Pragmatics of Humorous Interpretations: A Relevance-Theoretic Account*. Unpublished PhD. Dissertation. University College London.
- Curcó, Carmen. 1998. „Indirect echoes and verbal humour.” În V. Rouchota și A. Jucker (eds.) *Current Issues in Relevance Theory*. Amsterdam: John Benjamins. 305-326.
- Davies, Christie. 1982. „Ethnic jokes, moral values and social boundaries”. *The British Journal of Sociology*. 33(3): 384-403.
- Davies, Christie. 1990. *Ethnic Humor Around the World: A Comparative Analysis*. Bloomington: Indiana University Press.
- Davies, Christie. 1998. *Jokes and their Relation to the Society. Humour Research Series*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

- Davies, Christie. 2002. *The Mirth of Nations*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Davies, Christie. 2010. „The Comparative Study of Jokes”. *Society*. 47(1):38-41.
- Davies, Christie. 2011. *Jokes and Targets*. Bloomington: Indiana University Press.
- Dillon, Kathleen M., Brian Minchoff și Katherine H. Baker. 1986. „Positive Emotional States and Enhancement of the Immune System.” *The International Journal of Psychiatry in Medicine*. 15(1): 13-18.
- Dima, Cristina Ioana. 2020. „The Philosopher’s smile and the Devil’s laughter. Values of humour in Dimitrie Cantemir’s early writings”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Dynel, Marta. 2008. „There is method in the humorous speaker’s madness: humour and Grice’s model”. *Lodz Papers in Pragmatics 4.1. Special Issue on Humour*. 159-185.
- Dynel, Marta. 2012a. „What RT cannot do, IR can: On the incremental interpretation of jokes in (non)relevance-theoretic terms.” În E. Wałaszewska și A. Piskorska (eds.). *Relevance Theory: More than Understanding*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 147–166.
- Dynel, Marta. 2012b. „Garden Paths, red lights and crossroads: On finding our way to understanding the cognitive mechanisms underlying jokes.” *Israeli Journal of Humor Research* 1(1): 6–28.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2012. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: Slon.
- Escandell-Vidal, Victoria. 2004. „Norms and principles. Putting social and cognitive pragmatics together.” În R. Márquez-Reiter și M.E. Placencia (eds.). *Current Trends in the Pragmatics of Spanish. Amsterdam and Philadelphia*: John Benjamins. 347–371.
- Escarpit, Robert. 1960. *L’humour*. Paris: Presses Universitaires de France.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2016. *Educația: situația romilor în 11 state membre ale UE. Sondaj cu privire la romi – Date pe scurt*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_ro.pdf – accesat la data de 11.03.2024.
- Eysenck, H. J. 1944. „National differences in *sense of humor*: three experimental and statistical studies. Character & Personality”. *A Quarterly for Psychodiagnostic & Allied Studies*. 13: 37–54.
- Ferencz, S. Alpár, Albert Forró, Gusztáv Mihály Hermann, Gyula Kádár, János Mihály, Csaba Zoltán Novák, István Károly Novák, Zsolt Orbán, Balázs Sepsiszéki Nagy, András Sófalvi, Sándor Sztáncsuj. 2020. *Istoria ilustrată a secuilor*. Odorheiu Secuiesc: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Harghita.
- Fleck, Gábor și Cosmina Rughiniș (ed.). 2008. *Come closer. Inclusion and Exclusion of Roma in Present-Day Romanian Society*. București: Human dynamics.
- Fleck, Gábor, László Fosztó, István Horváth, Tamás Kiss și László Péter. 2009. „Comunități fragmentate. Studii de caz asupra romilor din România”. În Tamás Kiss și László Fosztó (eds.). *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale și Kriterion. 7-38.
- Fodor, Jerry A. 1983. *The modularity of mind*. Cambridge: The MIT Press.
- Fosztó, László. 2009. *Colecții de studii despre romii din România*. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale și Kriterion.
- Fosztó, László și Stefánia Toma (eds.). 2011. *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale și Kriterion.

- Francis, L., K. Monahan și C. Berger. 1999. „A Laughing Matter? The Uses of Humor in Medical Interactions.” *Motivation and Emotion*. 23: 155–174.
- Frățilă, Vasile. 1987/2010. Probleme de dialectologie română. Blaj: Astra.
- Freud, Sigmund. 1905. *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten*. Leipzig: Deuticke. Tr. Engl. 1960 *Jokes and Their Relation to the Unconscious*. New York: Norton.
- Fry, William. 1963. *Sweet Madness*. Palo Alto, CA: Pacific Books.
- Fuller, Thomas. 1811. *The History of the Worthies of England*. John Nichols (ed.). London: R. C. and J. Rivington. Publicat pentru prima dată în 1662.
- Genova, Dafina. 2014. „Ethnic and self-reflexive humour in Bulgaria”. În *Научовий Вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 180-195.
- Gervais, Matthew și David Sloan Wilson. 2005. „The Evolution and Functions of Laughter and Humor: A Synthetic Approach.” *The Quarterly Review of Biology*. 80(4): 395-430.
- Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Gillota, David. 2013. *Ethnic Humor in Multiethnic America*. New Brunswick/New Jersey/London: Rutgers University Press.
- Giora, Rachel. 1991. „On the cognitive aspects of the joke”. *Journal of Pragmatics*. 16(5): 465-485.
- Glenn, Phillip. 2003. *Laughter in Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gogová, Lenka. 2016. „Ethnic humour in a multicultural society”. *Ars Aeterna*. 8 (2):12-24 - <https://sciendocom/downloadpdf/journals/aa/8/2/article-p12.pdf> – accesat la data de 3.02.2024.
- Golden, Leon. 2014. „Aristotelian theory of humor.” În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sageev. 60-62.
- Grekoval et al. 1996: Грекова, Майя, А. Кирилова, Н. Гологанова. Как циганите присъстват в света на българина. В: Социологически проблеми, кн. 2: 83-98.
- Grellmann, Heinrich Moritz Gottlieb. 1783. *Dissertation on the Gipsies, Being an Historical Enquiry, Concerning the Manner of Life, Economy, Customs and Conditions of These People in Europe, and their Origin*. London.
- Grice, H. Paul. 1975. „Logic and Conversation”. În Peter Cole și Jerry Morgan (eds.). *Syntax and Semantics*. Vol. 3. Speech Acts. New York: Academic Press. 41-59.
- Grigore, Delia. 2007. „De ce rrom și nu țigan”. *Cotidianul*. http://old.cotidianul.ro/paula_seling-35405.html – accesat la data de 1.11.2020.
- Gutwirth, Marcel. 1993. *Laughing Matter: An Essay on the Comic*. New York: Cornell University Press.
- Hamilton, Edith și Huntington Cairns (eds.). 1961. *The Collected Dialogues of Plato*. New York: Pantheon.
- Hoinărescu, Liliana. 2006. *Structuri și strategii ale ironiei în proza postmodernă românească*. București: Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Hoinărescu, Liliana. 2020. „Intertextual irony and humour in Romanian postmodern literature”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Howitt, Dennis și Kwame Owusu-Bempah. 2005. „Race and Ethnicity in Popular Humour”. În Sharon Lockyer și Michael Pickering (eds.). *Beyond a Joke. The Limits of Humour*. Cham: Palgrave Macmillan. 45-62.

- Hutchinson, John și Anthony D. Smith. 1996. „Introduction”. În Hutchinson, John și Anthony D. Smith (eds.) *Ethnicity*. Oxford/New York: Oxford University Press. 1-14.
- Ilie, Rodica Maria. 2020. „Dadaism – the art of kynical and cynical humour”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Institutul Român pentru Evaluare și Strategie. 2020. *Percepția asupra romilor în timpul pandemiei de Covid-19*. <https://ires.ro/articol/403/percep-ia-asupra-romilor-in-timpul--pandemiei-de-covid-19> – accesat la data de 22. 02.2024.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana. 2003. *Limba și comunicare: elemente de pragmatică lingvistică*. București: ALL Educational.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (ed.). 2023. *Dicționar de Pragmatică și de Analiză a Discursului (DPAD)*. Iași: Institutul European.
- Iordan, Iorgu (1975) *Stilistica limbii române*. București: Editura Științifică.
- Istodor, Eugen. 2020. „Why Ion Luca Caragiale lost his sense of humour and how the communists brought it back”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Ivănescu, Gheorghe. 2012. *Probleme capitale ale vechii române literare*. Ediția a II-a. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
- James, Aju Basil. 2014. „Humour as resistance: Disaster humour in post-9/11 United States”. *European Journal of Humour Research*. 2(3): 29-41.
- Jodłowiec, Maria. 1991a. *The Role of Relevance in the Interpretation of Verbal Jokes: A Pragmatic Analysis*. PhD. thesis. Krakow: Jagiellonian University.
- Jodłowiec, Maria. 1991b. „What makes jokes tick.” *UCL Working Papers in Linguistics* 3: 241-253.
- Jones, Sian. 1997. *The Archaeology of Ethnicity: Constructing Identities in the Past and Present*. Londra/New York: Routledge Press.
- Johnson, Ragnar. 1978. „Jokes Theory Anthropology”, *Semiotica* 22, 309-334
- Knuuttila, Seppo. 2010. „How humour makes a difference”. <https://www.folklore.ee/folklore/vol46/knuuttila.pdf> – accesat la data de 12.01.2024
- Koestler, Arthur. 1964. *The Act of Creation*. London: Hutchinson.
- Kogălniceanu, Mihail. 1837/1900. *Schiță despre țigani* (traducere de Gh. Ghibanescu). Iași: Tipografia Dacia.
- Korobkin, Debra. 1988. „Humor in the Classroom: Considerations and Strategies”. *College Teaching*. 36(4): 154-158.
- Kotthoff, Helga. 2006. „Pragmatics of performance and the analysis of conversational humor”. *HUMOR* 19(3): 271-304.
- Krikmann, Arvo. 2006. „Contemporary linguistic theories of humour” <https://www.folklore.ee/folklore/vol33/kriku.pdf> – accesat la data de 12.01.2024.
- Kuiper, N. A., Kirsh, G. A., și Leite, C. 2010. „Reactions to humorous comments and implicit theories of humor styles.” *Europe's Journal of Psychology* 6(3): 3236-266.
- Kuipers, Giseline. 2006. *Good Joke, Bad Taste: A Sociology of the Joke*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Kuipers, Giseline. 2008. „The sociology of humor”. În V. Raskin (ed.). *The Primer of Humor Research*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 361-398.

- Kuipers, Giseline. 2011. „The politics of humor in the public sphere: Cartoons, power and modernity in the first transnational humor scandal.” *European Journal of Cultural Studies*. 14(1): 63-80.
- La Fave, Lawrence și Roger Mannell. 1976. „Ethnic humor as a function of reference groups and identifications classes. În Lancy D. F. și Tindall B. A. (eds.). *The Anthropological Study of Play: Problems and Prospects*. Cornwall: N. Y. Leisure.
- Laineste, Liisi. 2005. „Targets of Estonian ethnic jokes within the theory of ethnic humour (C. Davies)”. *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 29: 7–24.
- Laineste, Liisi. 2009. „Post-socialist jokelore: Preliminary findings and further research suggestions”. *Acta Ethnographica Hungarica*. 54(1): 31-45.
- Laineste, Liisi. 2014. „National and ethnic differences”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagevv. 541-542.
- Laineste, Liisi și Anastasiya Fiadotava. 2017. „Globalisation and Ethnic Jokes: A New Look on an Old Tradition in Belarus and Estonia”. *The European Journal of Humour Research*. 5(4): 85-111.
- Lewis David. 1969. *Convention: A Philosophical Study*. Cambridge: Harvard University Press.
- Liubimova, T. B. 1980. „The Concept of the Comic in Esthetics”. *Russian Studies in Philosophy* 19(3): 70-94.
- Lockyer, Sharon. 2014. „Identity”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagevv. 377-378.
- Manolescu, Nicolae. 2016. „Naționalitate și cetățenie”. <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/nationalitate-si-cetatenie-1705293.html> – accesat la data de 3.02.2024.
- Marcu, Florin. 2000. *Marele dicționar de neologisme*. București: Editura Saeculum.
- Marginean, Ioan și Sorin Cace. 2001. Research on the Roma. Bucharest: The Institute for Quality of Life. www.rroma.ro – accesat la data de 14.09.2021.
- Martin, Rod A. 2007. *The Psychology of Humor. An Integrative Approach*. Burlington/San Diego: Elsevier Academic Press.
- Martin, Rod A. și Thomas Ford. 2018. *The Psychology of Humor. An Integrative Approach*. Cambridge/London/San Diego: Academic Press.
- Matei, Petre. 2010. „Adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919 (partea I)”. *Revista Istorică*, XXI (5-6).
- Matei, Petre. 2012. „Romi sau țigani. Etonimele – istoria unei neînțelegeri”. În István Horvath și Lucian Nastasă (ed.). *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*. Cluj-Napoca: Editura institutului pentru studierea problemelor minorităților naționale. https://ispmn.gov.ro/uploads/Horvath_Nastasa_Rom%20sau%20tigan.pdf – accesat la data de 1.11.2021.
- Matras, Yaron. 2017. „Romani”. În Keith Brown (ed.). *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Elsevier.
- Măda, Stanca. f.a. *Curs de Teorii ale umorului*, susținut în cadrul Masteratului de Studii de Limba și Literatură Română, Facultatea de Litere, Universitatea Transilvania din Braşov, 2018-2019.
- Măda, Stanca. 2009. *Comunicarea în mediul profesional românesc*. Braşov: Editura Universităţii Transilvania din Braşov.
- Măda, Stanca. 2013. „Interpreting Humorous Adverts in Online Media”. *Bulletin of Transilvania University of Braşov*. Series IV. Philology and Cultural Studies 6(55), nr. 2. 73–80.

- Măda, Stanca. 2015. "Building Identity in Humorous Media Interactions". În Răzvan Săftoiu (ed.) *Language and Dialogue, Special issue: Constructing and Negotiating Identity in Dialogue*. 5(1): 107–127.
- Măda, Stanca. 2016. „Construirea și negocierea sensului umoristic în discursul radiofonic”. În Mihaela Viorica Constantinescu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Gabriela Stoica, and Rodica Zafiu (eds.) *Perspective comparative și diacronice asupra limbii române. Pragmatică și stilistică*. București: Editura Universității din București. 163–172.
- Măda, Stanca. 2020a. „Interpreting humorous adverts in online media”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Măda, Stanca. 2020b. „Building identity in humorous media interactions”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Măda, Stanca. 2020c. „Sources and functions of humour in workplace settings”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Măda, Stanca. 2020d. „A Pragmatic Analysis of Political Cartoons.” În Andra Vasilescu, Mihaela-Viorica Constantinescu, Gabriela Stoica, Jonathan Russel White (eds.). *Exploring Discourse Practices in Romanian*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars. 146–167
- Măda, Stanca. 2021. *Umorul mediatizat: repere analitice*. Braşov: Editura Universității Transilvania.
- McGhee, Paul E. 1979. *Humor: Its Origin and Development*. San Francisco-Reading: Freeman.
- McGhee, Paul E. și Jeffrey H. Goldstein (eds.). 1983. *Handbook of Humor Research*. 2 Vol. New York/Berlin/Heidelberg/Tokyo: Springer.
- Milner, G. B. 1972. „Homo Ridens: Toward a semiotic theory of humor and laughter”. *Semiotica*. 5: 1–30.
- Mindness, Harvey. 1971. *Laughter and Liberton*. Los Angeles: Nash.
- Morreall, John. 1983. *Taking Laughter Seriously*. Albany, NY: State University of New York.
- Morreall, John. 1987. *The Philosophy of Laughter and Humor*. Albany, NY: State University of New York.
- Morreall, John. 1997. *Humor works*. Amherst: HRD Press.
- Morreall, John. 2009. *Comic Relief: A Comprehensive Philosophy of Humor*. Oxford: Wiley-Blackwell
- Morreall, John. 2012. „Philosophy of Humor”. Edward N. Zalta și Uri Nodelman (eds.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/humor/> – accesat la data de 12.01.2024.
- Morreall, John. 2014. „Humor, Philosophy and Education”. *Educational Philosophy and Theory*, 46(2): 120–131.
- Mulvey, Kelly Lynn, Sally B. Palmer, Dominic Abrams. 2016. „Race-Based Humor and Peer Group Dynamics in Adolescence: Bystander Intervention and Social Exclusion”. *Child Development*. 87(5): 1379–1391.
- Nakonečný, Milan. 1999. *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
- Nastasă-Kovács, Lucian. 2020. *Cuvânt înainte*. În Alpár S. Ferencz (et al). *Istoria ilustrată a secuilor*. Odorheiu Secuiesc: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Harghita.

- Nastasă-Matei, Irina (coord.). 2016. *Romii din România: identitate și alteritate. Manual auxiliar didactic*. Cluj-Napoca: Școala ardeleană.
- Nicoară. Toader. 2005. *Istoria și tradițiile minorităților din România*. Ministerul Educației și Cercetării.
- Niculescu, Alexandru. 1980. *Între filologie și poetică*. București: Editura Eminescu.
- Niculescu-Grasso, Dana Maria. 1999. *Bancurile politice în țările socialismului real. Studiu demologic*. București: Editura Fundației Culturale Române.
- Nilsen, Alleen și Don Nilsen. 2008. „Literature and humor”. În V. Raskin (ed.). *The Primer of Humor Research*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 243-280.
- Oring, Elliott. 1989. „Between jokes and tales: on the nature of punch lines”. *Humor*. 2(4): 349-364
- Oring, Elliott. 2008. „Humor in anthropology and folklore”. În V. Raskin (ed.). *The Primer of Humor Research*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 183-210.
- Owren, M. J., & Amoss, R. T. 2014. „Spontaneous human laughter”. In M. M. Tugade, M. N. Shiota și L. D. Kirby (eds.), *Handbook of positive emotions*. The Guilford Press. 159–178.
- Pan, Weiwei. 2012. „Linguistic Basis of Humor In Uses of Grice’s Cooperative Principle”. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*. 1(6):20-25
- Panaitescu, Val. 2003. *Humorul. Sinteză istorico-teoretică*. Iași: Polirom, vol. I și II.
- Paton, George E.C., Chris Powell, Stephen Wagg. 1996. *The Social Faces of Humour*. London (Londra): Routledge.
- Paulos, John Allen. 1982. *Mathematics and Humor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Pepine, Horațiu. 2016. *Unguri sau maghiari? O temă de lingvistică politică*. <https://www.dw.com/ro/unguri-sau-maghiari-o-tem%C4%83-de-lingvistic%C4%83-politic%C4%83/a-19282294> – accesat la data de 14.04.2024.
- Perlmutter, Daniel. 2002. „On incongruities and logical inconsistencies in humor: The delicate balance”. *Humor-International Journal of Humor Research*. 15(2). 155-168.
- Phinney, Jean. 2003. „Ethnic Identity and Acculturation”. În Kevin Chun, Pamela. B. Organista și Gerardo Marin (eds.) *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research*. Washington, DC: American Psychological Association. 63- 81.
- Phinney, Jean S. și Anthony D. Ong. 2007. “Conceptualization and Measurement of Ethnic Identity: Current Status and Future Directions.” *Journal of Counseling Psychology*. 54(3): 271–281.
- Pickering, Michael. 2014. „Stereotypes”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagevv. 737-741.
- Piddington, Ralph. 1933. *The Psychology of Laughter: A Study in Social Adaptation*. Londra: Figurehead.
- Popa, Diana Elena. 2011. „Political Satire Dies Last: A Study on Democracy, Opinion Formation, and Political Satire”. În Villy Tsakona și Diana Elena Popa (eds.). *Studies in Political Humour*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 137-165.
- Popescu, Carmen. 2002. „Linguistic approaches to humour”. *Revue Roumaine de Linguistique XLVII* 1-4. 3-15.
- Popescu, Carmen. 2011. „Understanding ethnic humour in Romanian jokes”. În Marta Dynel (ed.). *The Pragmatics of Humour across Discourse Domains*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Prosan, Timea și Noémi Tudor. 2020. „Ethnic identity in jokes with Hungarians and Romanians”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Provine, Robert.R. 2000. *Laughter: A Scientific Investigation*. New York: Viking.
- Raskin, Victor. 1979. *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht/Boston/Lancaster: D. Reidel Publishing Company.
- Raskin, Victor. 1985. *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht/Boston/Lancaster: D. Reidel Publishing Company.
- Raskin, Victor. 2014. „Humor Theories”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagev. 367-371.
- Raskin, Victor, Hempelmann, C. F., & Taylor, J. M. 2010. „How to understand and assess a theory: The evolution of the SSTH into the GTVH and now into the OSTH”. *Journal of Literary Theory*, 3(2): 285–312.
- Reed, Lawrence Ian și Evelyn Castro. 2022. „Are You Laughing at Them or with Them? Laughter as a Signal of In-Group Affiliation.” *J Nonverbal Behav* 46: 71–82.
- Reid, Sarah Winkler. 2013. „Making Fun out of Difference: Ethnicity-Race and Humour in a London School. *Ethnos. Journal of Anthropology*. 80(1). 23-44.
- Ritchie, Graeme. 1999. „Developing the Incongruity-Resolution Theory.” *The Proceedings of the AISB Symposium on Creative Language: Stories and Humour*. Edinburg. 78-85.
- Ritchie, Graeme. 2004. *The linguistic analysis of jokes*. London/New York: Routledge.
- Ritchie, Graeme. 2006. „Reinterpretation and viewpoint”. *Humor-International Journal of Humor Research* 19(3): 251-270.
- Ritchie, Graeme. 2009. „Variants of incongruity resolution.” *Journal of Literary Theory* 3(2): 1–20.
- Robotin, Monica. 2005. „Stat și identitate etnică în România. O incursiune în percepțiile majorității și minorităților asupra acestei relații”. În Gabriel Bădescu, Mircea Kivu și Monica Robotin. *Barometrul relațiilor etnice. 1994-2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România*. Cluj-Napoca: Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturală.
- Roma Education Fund. 2007. *Evoluția educației Romilor în România*. https://www.romaeducationfund.org/wp-content/uploads/2019/05/web_romania_report_romanian.pdf – accesat la data de 1.11.2021.
- Romani Ambassadors. 2018. *Incluziunea Romilor prin Educație*. <https://amibrasov.ro/wp-content/uploads/2020/12/Incluziunea-romilor-prin-educatie-RO-FINAL.pdf> – accesat la data de 7.03.2024.
- Rosenthal, Angela, David Bindman și Adrian W. B. Randolph. 2015. *No laughing matter: Visual humor in ideas of race, nationality, and ethnicity*. New England: Dartmouth College Press.
- Rothbart, Mary K. și Diana Pien. 1977. „Elephants and marshmallows: A theoretical synthesis of incongruity-resolution and arousal theories of humour.” În: Chapman and Foot (eds.). *It's a Funny Thing, Humour*. 37-40.
- Roventă-Frumușani, Daniela. 1986. „Context și convenție în producerea/receptarea glumei”. *Studii și cercetări lingvistice*. 37(6): 509–516.
- Ruch, Willibald (ed.). 2007. *The Sense of Humor: Explorations of a Personality Characteristic*. Berlin: Mouton de Gruyter.

- Ruch, Willibald. 2008. „Psychology of humor”. În V. Raskin (ed.). *The Primer of Humor Research*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 17-100.
- Ruch, Willibald, și Sigrid Rath. 1993. „The nature of humor appreciation: Toward an integration of perception of stimulus properties and affective experience”. *Humor: International Journal of Humor Research* 6: 363–384.
- Rus, Violeta Ioana. 2020. „A multimodal analysis of conversational humorous structures on sensitive topics within rural communities in Romania”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Rus, Violeta-Ioana. 2022. *Acțiune și interacțiune umoristică în comunitatea rurală românească*. București: Pro Universitaria.
- Sandu, Dumitru. 2003. *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*. Iași: Polirom.
- Sandu, Ion. 2018. *Istoria și tradițiile minorității rromice: manual pentru clasa a VI-a*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Sarău, Gheorghe. 2002. *Limba rromani. Morfologie și sintaxă*. București: CREDIS.
- Sarău, Gheorghe. 2017. *Istoricul studierii limbii rromani în învățământul universitar din România (1992-2017)*. București: Editura Universității din București.
- Săftoiu, Răzvan. 2006. „Observații asupra funcțiilor râsului în conversația fatică”. În Gabriela Pană Dindelegan (ed.) *Actele colocviului de Limba română. Aspecte sincronice și diacronice*. București: Editura Universității din București. 517-524.
- Săftoiu, Răzvan. 2009. *Discursul fatic: un ritual interacțional*. București: Editura Universității din București.
- Săftoiu, Răzvan. 2017. „Categoría etnică din perspectivă lingvistică”. <http://www.diacronia.ro/ro/journal/issue/5/A73/ro/pdf> – accesat la data de 21.03.2021.
- Săftoiu, Răzvan. 2020a. „On the sequential organization and functions of laughter”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Săftoiu, Răzvan. 2020b. „Romanian parliamentary debates. Humorous action and interaction.”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Săftoiu, Răzvan și Carmen Popescu. 2014. „Humor as a Branding Strategy in Political Discourse: A Case Study from Romania”. *Revista Signos* 47(85): 293–320.
- Săftoiu, Răzvan și Noemi Tudor. 2023. „Ethnic humour in cartoons: A dialogic perspective.” *Language and Dialogue*. 13(3): 407–426.
- Schmid, Hans-Jörg. 2012. *Cognitive pragmatics*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- Schutz, Charles. 1989. „The Sociability of Ethnic Jokes”. *Humour: International Journal of Humour Research*. 2(2): 165-177.
- Schwartz, Alvin. 1973. *Witcracks, Jokes and Jests from American Folklore*. Philadelphia: Lippincott.
- Scripnic, Gabriela și Popa Diana E. 2015. „From hostile humour to stereotyping in televised satire *Les Guignols de l'Info*”. *Language and Dialogue*. 5(1): 90-106.
- Searle, John Rogers. 1969/1989. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shaw, Joshua. 2010. „Philosophy of Humor”. *Philosophy Compass*. 5(2): 112-126.

- Silian, Alina. 2009. „Elemente pentru o regândire a incluziunii sociale – Comunitatea romilor din Veseuş-Jidvei”. În Tamás Kiss și László Fosztó (eds.). *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale și Kriterion. 61-82.
- Silvestru, Valentin. 1988. *Umorul în literatură și artă: glose istorice și teoretice*. București: Meridiane.
- Sinu, Raluca. 2013. *Umorul în subtitrarea filmelor. Studiu de caz: comedii de situație*. București: Editura Universității din București.
- Sinu, Raluca. 2020. „Subtitling humour: The case of phraseplay”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Smith, Anthony. 1991. *National Identity*. London: Penguin books.
- Sollors, Werner. 1986. *Beyond Ethnicity: Consent and Descent in American Culture*. New York: Oxford University Press.
- Spencer, Herbert. 1860. *The physiology of laughter*. Macmillan's Magazine. 1: 395-402.
- Sperber, Dan. 1996. *Explaining Culture. A Naturalistic Approach*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. 1986. *Relevance. Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. 1995. *Relevance. Communication and Cognition* (2nd edition). Oxford: Blackwell.
- Sperber, Dan și Deirdre Wilson. 2002. „Pragmatics, modularity and mind-reading.” *Mind & Language* 17(1-2): 3-23.
- Stoicescu, Adrian. 2020. „Comical intertextual memes as a tool in cultures of protest”. În Mihaela-Viorica Constantinescu, Stanca Măda și Răzvan Săftoiu. *Romanian Humour. Humour and Culture 5*. Krakow: Tertium.
- Suciu, Cristian. 2016. „G.H.M. Grellmann și sursele timpurii ale stereotipurilor științifice despre romi”. *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, 5: 133-145.
- Sue, Christina A. și Tanya Golash-Boza. 2013. „It was only a joke: how racial humour fuels colour-blind ideologies in Mexico and Peru”. *Ethnic and Racial Studies*. 23(10). 1582-1598.
- Suls, Jerry M. 1972. „A two-stage model for the appreciation of jokes and cartoons: An information-processing analysis”. În J. H. Goldstein și P. E. McGhee (eds.). *The psychology of humor*. New York: Academic Press. 81-100.
- Suls, Jerry M. 1977. „Cognitive and disparagement theories of humour: A theoretical and empirical synthesis.” În A.J. Chapman și H.C. Foot (eds.). *It's a Funny Thing, Humour*. Oxford: Pergamon Press. 41-45.
- Suls, Jerry M. 1983. „Cognitive processes in humor appreciation.” În P.E. McGhee și J.H. Goldstein (eds.). *Handbook of Humor Research*, Vol. 1: Basic Issues. New York: Springer-Verlag. 39-57.
- Ștefănescu, Cătălin-Bogdan. 1991. *10 ani de umor negru românesc: jurnal de bancuri politice*. București: Metropol, Editura Paideia.
- Știucă, Narcisa Alexandra. 2007. *Cercetarea etnologică de teren, astăzi*. București: Editura Universității din București.
- Takovski, Aleksandar. 2015. „From joker to the butt and back. Ethnic identity construction through humour”. În Răzvan Săftoiu (ed.). *Constructing and Negotiating Identity in Dialogue*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 128-151.
- Takovski, Aleksandar. 2018. „Extending Ethnic Humour Theory: Genuine vs. Functional Ethnic Joke Scripts”. *The European Journal of Humour Research*. 6(2): 60-80.

- Tarnovschi, Daniela (ed.). 2012. *Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. Raport de țară*. București: Fundația Soros România.
- Taylor, Julia. M. 2014. „Linguistic Theories of Humor”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagevv. 455-457.
- Toma, Stefănia. 2009. „Țiganul meu și încrederea – relații economice informale într-o comunitate multiethnică din Transilvania”. În Tamás Kiss și László Fosztó (eds.). *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale și Kriterion. 197-222.
- Triezenberg, Katerina. 2004. „Humor enhancers in the study of humorous literature”. *Humor – International Journal of Humor Research* 17(4): 411-418.
- Triezenberg, Katrina. 2008. „Humor in literature”. În V. Raskin (ed.). *The Primer of Humor Research*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 523-542.
- Tsakona, Villy. 2017. „Humor research and humor reception: Far away, so close”. În Wladyslaw Chlopicki și Dorota Brzozowska (eds.). *Humorous discourse*. Boston/Berlin: Mouton de Gruyter. 179-201.
- Tudor, Noemi. 2020. „Constructing Ethnic Identity in Transylvania through Humour.” *Acta Universitatis Sapientiae*. 12(2): 144-163.
- Tudor, Noemi. 2022. „Interethnic jokes in Transylvania. The case of Gypsy jokes.” *Bulletin of Transilvania University of Braşov, Seria IV. Philology. Cultural Studies*, nr. 2: 9-28.
- Ursan, Vasile. 2008. „Despre configurația dialectală a dacoromânei actuale”. <https://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A22743/pdf> – accesat la data de 20.03.2024.
- Veale, Tony. 2004. „Incongruity in humor: Root-cause or epiphenomenon?”. *Humor-International Journal of Humor Research* 17(4). 419-428.
- Vincze, Enikő și Iulia-Elena Hossu (eds.). 2014. *Marginalizarea socio-teritorială a comunităților de romi din România*. https://www.desire-ro.eu/wp-content/uploads/volum-marginalizare-romi-studii-de-caz_EFES-Desire-iunie2014.pdf – accesat la data de 7.03.2024.
- Vöö, Gabriella. 1981. *Tréfás népi elbeszélések [Funny folk tales]*. Bucharest: Kriterion.
- Weaver, Simon. 2011. *The Rhetoric of Racist Humour*. Burlington: Ashgate.
- Weaver, Simon. 2014a. „Ethnic jokes”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagevv. 214-215.
- Weaver, Simon. 2014b. „Ethnicity and Humor”. În Salvatore Attardo (eds.). *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sagevv. 215-218.
- Weber, Keith. 2016. „Mathematical Humor: Jokes that Reveal How We Think About Mathematics and Why We Enjoy It.” *Math Intelligencer*. 38: 56-61.
- Yus, Francisco. 1997. „La teoría de la relevancia y la estrategia humorística de la incongruenciareolución.” *Pragmalingüística* 3-4: 497-508.
- Yus, Francisco. 2002. „Stand-up Comedy and Cultural Spread: The Case of Sex Roles.” *Babel A.F.I.A.L.* 11: 245-292 (special issue on humour studies).
- Yus, Francisco. 2003. „Humor and the search for relevance.” *Journal of Pragmatics* 35(9): 1295-1331.
- Yus, Francisco. 2004. „Pragmatics of humorous strategies in El club de la comedia”. În R. Marquez-Reiter and M.E. Placencia (eds.). *Current Trends in Pragmatics of Spanish*. Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins. 320-344.

- Yus, Francisco. 2008. „A relevance-theoretic classification of jokes.” *Lodz Papers in Pragmatics* 4(1): 131–157.
- Yus, Francisco. 2012a. „Relevance, humour and translation.” În E. Wałaszewska and A. Piskorska (eds.). *Relevance Theory: More than Understanding*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 117–145.
- Yus, Francisco. 2012b. „Strategies and effects in humorous discourse. The case of jokes.” În B. Eizaga Rebollar (ed.), *Studies in Linguistics and Cognition*. Berlin: Peter Lang. 271–296.
- Yus, Francisco. 2013a. „Analyzing Jokes with the Intersecting Circles Model of Humorous Communication.” *Lodz Papers in Pragmatics* 9 (1): 3–24.
- Yus, Francisco. 2013b. „An Inference-Centered Analysis of Jokes: The Intersecting Circles Model of Humorous Communication.” În Leonor Ruiz-Gurillo and M. Belén Alvarado-Ortega (eds.). *Irony and Humor: From Pragmatics to Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 59–82.
- Yus, Francisco. 2016. *Humour and Relevance*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Yus, Francisco. 2023. *Pragmatics of Internet Humour*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Zafiu, Rodica. 2007. „Evaluarea umorului verbal”. În Gabriela Pană-Dindelegan *Limba română. Stadiul actual al cercetării*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti. 497–507.
- Zafiu, Rodica. 2009. *Păcatele Limbii: Rom. România Literară*. nr. 10/2009.
- Zamfir, Elena și Cătălin Zamfir (coord.). 1993. *Țiganiii între ignorare și îngrijorare*. Bucureşti: Alternative.
- Žegarac, Vladimir. 2000/2008. „Culture and Communication”. În Helen Spencer-Oatey (ed.). *Culturally Speaking*. London/ New York: Continuum.

Site-uri accesate (ultima accesare 20.05.2024)³⁹

<https://visit.transylvania-lands.ro/wp-content/uploads/2018/03/harta-transilvania-e1458232149953.jpg>
<https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Transilvania>
<https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/21-nediscriminarea>
<https://www.recensamantromania.ro/>
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_ro.pdf
<https://www.mmanpis.ro/>
<https://www.dw.com/ro/unguri-sau-maghiari-o-tem%C4%83-de-lingvistic%C4%83-politic%C4%83/a-19282294>
<https://www.cdep.ro/proiecte/2019/600/70/0/pl898.pdf>
<https://www.evz.ro/viata-si-destinul-lui-bula-845224.html>
https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/saracia_si_excluziunea_sociala_r2022.pdf
<https://www.magazinsalajeon.ro/divertisment/cartile-de-joc-unguresti-istoric-si-semnificatie>
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/95128>
<https://lazocho.com/2016/07/09/my-hope-for-group-work-and-introverts/>
https://freepik.com/premium-vector/group-happy-people_1712803.htm

---

³⁹ Link-urile glumelor pe care le-am identificat și pe internet se regăsesc în Anexa 1 și Anexa 2.